

1412. J 180
1924.

E 900/33

✓

AZ ALKOHOLKÉRDÉS MAI ÁLLÁSÁRÓL

FŐKÉP AZ AMERIKAI ALKOHOLELLENES
KÜZDELEM FEJLŐDÉSE KAPCSÁN

ÍRTA

Dr. BENEDEK LÁSZLÓ

EGYETEMI NY. R. TANÁR

(DEBRECEN)

AZ ALKOHOLKÉRDÉS MAI ÁLLÁSÁRÓL

FŐKÉP AZ AMERIKAI ALKOHOLELLENES
KÜZDELEM FEJLŐDÉSE KAPCSÁN

ÍRTA

Dr. BENEDEK LÁSZLÓ

EGYETEMI NY. R. TANÁR

(DEBRECZEN)

*Mar I 180
1924.*

E 500/33

AS ALKOHOLKERDES

MAI ALLASAROL

FORPAA AMERINAI KOSOLBIKAI

KODOLM TULLI OJSE KARSAI

DR. BENEDICT

FORPAA AMERINAI KOSOLBIKAI

KODOLM TULLI OJSE KARSAI

1951. I 110

Az alkoholkérdés mai állásáról.¹

Ismeretes, hogy úgy a kezdetleges emberi közösségeknél, mint a modern társadalomban a mindenkori társas szokásokat, erkölcsi elveket a hasznosság irányítja.² A hasznosság megítélését pedig vagy a közvetlen tapasztalás, vagy a tekintélyekhez: a „verba magistri“-hez való alkalmazkodás teszi lehetővé. A továbbfejlődés szociális érzések jelenlétét tételezi fel, amelyek az egyest a közösségi munkában való aktív részvétel mellett arra is képesítik, hogy a feléje nyújtott segítséget elfogadni,³ magáévá tenni tudja. Míg a kölcsönös támogatás konkrét esetekben legtöbbször a segítségre szoruló nem is bizonyul mások altruizmusával szemben refräcternek, addig az alkohol-ellenesség praedikatorai többnyire elmondhatják Nietzsche Zarathustrájával: „nem értenek engem, nem vagyok én száj, ezeknek a füleknek való“.

Spenser szerint az altruizmus és az önzés egymásnak függvényei. Az alkoholelленesség emberbaráti propagandája is elsősorban az egyesek önzésére kell hivatkozzon. Szemléltetően be kell bizonyítania az effectív károsodást, amely az alkohollal az élő szervezetet, az egyes ember magánéletét és a társadalmat éri. Az orvos-természettudománynak vezető elvei magától érthetővé teszik, hogy mi orvosok is, minden időben — az egyesek hitvallásától függetlenül — segítségre sietünk ennek a mozgalomnak. Ezért tettem én is őszinte örömmel eleget a budapesti kir. Orvosegyesület Alkoholelленes bizottsága által hozzám intézett megtisztelő meghívásnak.

Előadásomban, amelynek tárgyát ennél a rendkívül terjedelmes és már annyi oldalról megvilágított anyagnál nehéz volt megválasztani és egy mederbe tartani, az alkohol hatásáról főleg azon grandiosus emberkísérlés alapján szólok, amelyet az Északi Egyesült-Államok alkohol-tilalma tesz szemléltetővé — mely egyszerre 105 millió embert mentesített az alkoholtól — és amely egyes vezető egyéniségek szerint a legfontosabb tény az Unio életében. Ennek kapcsán igyekszem beszélni

¹ Előadás tartatott 1924 márc. 29-én a budapesti Kir. Orvosegyesület rendes ülésén. annak meghívására.

² L. Fouillée : „Les éléments sociologiques de la moral“ és Darwin.

³ L. Spenser: „Principles of Ethics“. I. p. 227.

előadásom keretében azon főleg újabb kutatási és megfigyelési eredményekről, amelyek az alkohol kérdéssel összefüggenek.

Az amerikai Egyesült Államok prohibíciójának fejlődése a XVII-ik századra nyúlik vissza. Az alkohol-visszaélés elterjedése Amerika felfedezésével vette már kezdetét. Az első találkozási alkalmat a franciák és az indiánok között 1535-ben a kenyér mellett a bor tette ünneppé Orleans szigetén, a Laurence folyóban. A gyarmatosító angolok az ivás szokását szintén terjesztették annak szociális következményeivel. A bennszülöttek alkohol-fogyasztása a megszállókat csak annyiban érdekelte, amennyiben az elfoglalt területeknek általános rendjét az alkohollal mérgezetek megzavarhatták, vagy rabszolgáik szolgálatkészége, munkabírása a heveny, vagy idült intoxicatio következtében csorbát szenvedett, vagy amennyiben azok indulatreakcióit megkönnyítve az elnyomó testi épségét veszélyeztette. Ezért az alkohol-fogyasztás mérséklésére kellett gondolniok és innen számítják az amerikai alkohol-ellenes mozgalomnak úgynevezett coloniális időszakát.

Már maguk az indián törzsfőnökök is belátták, hogy a fehér ember itala népükre destruálón hat és miután magukban kevés sikerrel tudtak ellene fellépni, a gyarmati kormányzóságokhoz fordultak az alkoholos italok letiltása érdekében. Ilyen rendelkezés jelent meg a Massachusetts coloniában a XVII-ik század közepén. Hasonlóképp más coloniák polgári hatóságai részéről is eszközöltettek tilalmak, míg az egyház a coloniákban nem ismerte fel az alkohol kereskedés veszélyét. 1733-ban Georgiának kormányzója Oglethorpe az égetett spiritusz behozatalát is szabályellenesnek jelentette ki. Az ő kérésére 1735-ben az angol parlament, Georgiára nézve, a pálinka behozatalnak meggátlásáról szóló törvényt elfogadta. (L. H. Cherrington : „The Evolution of Prohibition etc.“ 1920. Westervill, Ohio.)

A XVIII-ik század végén a katonaság között is elterjedő alkoholizmus visszahatásként kezdte foglalkoztatni a kulturális vezetőket és ekkor az alkoholelles mozgalom a tudományos szakába lépett. Az aktivitást először e téren az orvosok, nemkülönben az anglikán egyháznak egy töredéke: a methodisták és némely más egyház mutatta. Anthony Benezet a „Society of Friend in Pennsylvania“ tagja adta ki az első röpiratot 1774-ben az alkohol ellen. E téren azonban a leginkább elismert tevékenységet Doctor Benjamin Russ, a maga korának híres orvosa, a függetlenségi nyilatkozat szerkesztőbizottságának legnagyobb súllyal bíró alakja fejtette ki. Ő 1777-ben egy munkálatot dolgozott ki az alkohol egészségi ártalmáról, amelyet a kontinentális kongresszus elfogadott és az Egyesült Államok hadseregében köröztetett. Ez a fellépés elsősorban az égetett szeszesitalokra vonatkozott, miután ebben az időszakban egyébként is a sör- és borfogyasztás elenyészően

csekély volt. Egyébként a hadseregben már George Washington tábornok 1776 március 25-ikén rendeletet adott ki, amelyben a katonáknak megtiltja a korcsmába járást. Dr. Rusch-nak további munkálatai a new-yorki orvosi collegiumnak agitatiojában találtak visszhangra. (1790.) Közben a methodista egyház is propaganda actioba ment át az alkohol destillálás ellen.

A mértékletességi actioban eddig az egyház részéről csak izolált lépéseket találunk. John Wesley a methodismusnak megalapítója már első hirdetője volt az antialkoholismusnak. Az ő declaratiojával kezdődik tulajdonképpen 1773-ban a methodisták agresszívebb erő kifejtése. Ehhez csatlakozott az amerikai presbiteri egyház 1789-ben, amely főleg az alacsonyabb néposztály elszegényedésére érvelt. Már korán belátták azt, hogy alapos organizatio és hivatalos jelleg nélkül az egyházi propaganda sem vezethet eredményre, ezért a methodista püspöki egyház főkonferenciáján James Axley a mértékletességi reform hivatalos alátámasztását sürgette, amely az egyház fegyelme által nyilatkozzon meg. Ugyanebben az időben, vagyis a XIX-ik század első és második évtizedében az Egyesült „Brethren“ egyház, nemkülönb az „Universalisták“ és a „Congregationalisták“ egyházai csatlakoztak a mozgalomhoz.

Az alkoholelles küzdelem történetében az európai egyházak alig hivatkozhatnak komolyabb részvételre. Egyedül a methodisták, ez az anglikán egyház kicsiny töredékét képező vallás hívői vettek részt az amerikai hitsorsosaikkal párhuzamosan a mértékletességi mozgalmakban. Bár, mint ismeretes, a bort, a legrégebb szeszes italt, phoeniciaiak készítették először és általán a semita népek terjesztették a földközi tenger szigetein és partvidékein, bár a szentírás szerint maga Jahwe tanította Noét a bortermelésre s végül bár a zsidó valláserkölcsi törvények minden egyéb egészségi ártalomra nézve bámulatos célirányossággal intézkednek, csak az alkohol abstinenciára nem térnek ki, mégis psychiatriai szempontból a legutóbbi időkig a zsidóság lényeges előnye maradt az „ex usu“ mértékletessége, mely utóbbi következtében az európai statistikában az alkoholos ideg- és elmebajokat illetően, aránytalanul kisebb mértékben szerepelt. Az utóbbi évtizedekben azonban az alkoholizmus náluk is terjed és azzal fenyeget, hogy a kedvező faji tulajdonság, mely eddig Hoppe szerint lehetővé tette, hogy „mihelyt a nyomás megszűnik és az életviszonyok normálisokká válnak, a zsidóságnál többnyire kevés generatióban már egy feltűnő regeneratio mutatkozik“, — lassankint elvész. (I. Benedek: „A psychiatria története.“ Budapest, 1923.) A zsidó egyházi ceremóniák között a bor a hálaadó pászkaünnep vacsoráján játszik szerepet, amikor a családfő a kovásztalan kenyér és a báránnyús mellett, a bort szertartásosan megáldja és azután a kelyhet kiüríti.

A mohamedánoknál a szeszes italok élvezetét Mahomet

azzal utáltatta meg népével, hogy elhitette velük, miszerint a bor erjedését az ördög azáltal eszközli, hogy a mustba beleurinál, amint ez a Korán Suráiban áll. Mahomet halála után a seriátjog nagy dogmatikájában foglalják az első határozott alkoholelles tilalom. Az arabok által lakott Kis-Ázsia, Syria, Egyiptomból lassankint ezáltal a bortermelés kiszorul.

A kereszténység mindig igyekezett beilleszkedni az uralkodó népnek jog- és államrendjébe. Krisztusnak a társadalmi szokásokkal, hatalmi viszonyokkal meg kellett alkudni, mert politikai hatalma nem volt, mint Mahometnek. Az első évszázadok kereszténységének fáklyavivői célszerűen szintén a legnagyobb mérsékletet tanúsították, az erkölcsi állapotok javítását célzó törekvéseikben, azért, hogy minél kevesebb ellentmondásba kerüljenek a hatalmi tényezőkkel, a társadalmi és osztályerkölcsökkel. Később a keresztény középkor idején, mikor az egyházfők világi hatalomra törtek és az egyház tulajdonképpen állami hatalmat gyakorolt, annak minden kényszereszközével, ez még sem dolgozott az alkohol terjedése ellen, egyrészt mert akkor általában csak olyan intézmények ellen küzdött, amelyek az ő hierarchikus törekvéseit gátolták, másrészt, mert a keresztényi erkölcsstanra a bor-élvezet nem volt sérelmes, hiszen az ó-szövetség szerint a Jehovától ered a bortermelés ismerete, Krisztus pedig nem azért jött, hogy a mózesi törvényt eltörölje, hanem, hogy azt betöltse. És tényleg János evangéliuma II-ik rész 1—11-ik versében leírt kánai mennyegzőben: „elfogyván a bor, Jézus anyja mondá Neki: nincs borunk“... „Jézus megtöltötte a vedreket vízzel és mondá nekik: most merítsetek“... „megízlelé a násznagy a borra lett vizet és nem tudja vala honnét van...“ az evangélista azzal végzi, hogy ezt az első jelt a galileai Kánában tette Jézus és megmutatá az ő dicsőségét és hívének benne az ő tanítványai“. Ezt a jelenetet ábrázolja a „Kánai mennyegző“ címmel Lotz Károlynak, a Budapest Székesfőváros Közönségének Képzőművészeti Gyűjteményéből rendezett kiállításán, a XIII-ik terem 435. szám alatt kiállított, nagyszerű olajfestménye.

A profétáknak, kivéve Mahometet, mindig szükségük volt csodatételekre, hogy az ismert okok által nem determinált természetfölötti történesekben egy „felső akarat“-nak kézzel fogható bizonyítékát szolgáltassák.

Mindenesetre jellemző az akkor uralkodó egyetemes erkölcsiségre, hogy egyrészt az ittasságot nem tartotta immorálisnak, mint azt a 10-ik versben olvashatjuk: „minden ember a jó bort adja fel először és mikor megittasodtak, akkor az alábbvalót“; — másrészt a vallási erényességet a borivás általában annyira nem sértette, hogy Krisztus felsőbbségének isteni eredetét éppen ebben a csodatételben látták.

A bornak a keresztény egyházak ritusában ma is nagy

szerpe van. A katolikus vallás szertartásai szerint elsősorban a szent miseáldozatnál kell használni. Idevonatkozóan egyházi munkákban azt olvassuk, hogy a „szőlőbor a szent misének lényeges és nélkülözhetetlen anyaga“. Mint minden vallási áldozás, úgy ez is természetesen a primitív vallások mágiás szimbolikájából és a „kölsönös szolgálat“ motívumából táplálkozik. Amint azt a canterbury-i Anselmus, a nagy scolasticus kifejezte, a világ egyetemes nagy bűnét a legnagyobb áldozatnak, az Istenségnek magának kell megváltani. A miseáldozat közvetlenül természetesen a zsidók pászka-vacsorájából alakult ki. Lassanként a bor mélyebb vonatkozást nyert, mint a kenyér, a vörös bor fajták miatt, amelyeknek színe a vér színéhez közel állott és így a vért s a véren át az életet szimbolizálta. A vörös bor színét az anthocyan vegyületekhez tartozó önin nevű festőanyag nyújtja, a szín azonban tetemesen függ a környezet vegyhatásától is, mint azt pár év előtt Willstätter kísérletileg kimutatta. Ugyanazon anthocyan-festőanyag a kék búzavirágból alicinus, az ibolyaszínű pelargoniumban közömbös és a piros rózsában savi közegben van oldva. A Jézus vérét és életét ábrázoló bor tehát a miseáldozatnál úgynevezett eszményi symbolum-értékkel bír. Másodszor az egyházi gyakorlatban némely helyen kiváltságképen maradt meg az úgynevezett „áldozási bor“. Harmadszor, mint egyházi szokás maradt fent a „Szent János bor“ megáldása és elosztása, bár magáról Szent Jánosról Lukács evangélista evangéliumának I. rész 15. versében azt írta: „vinum et siceram non bibet“.

A katolikus egyház igen későn csak napjainkban kezd az alkoholizmus terjedése ellen fellépni. Egyes egyházférfiak ezt azzal indokolják, hogy az antialkoholizmus keresztyénellenes körökből indult volna ki. Ez az ellenvetés nem egészen helytálló, mert láttuk, hogy az anglican-egyház egyes fractioi milyen korán vettek tevékeny részt a józansági mozgalmakban, amint erre a „Deutscher Verein gegen Alkoholismus“-nak legutóbb Weimarban 1922 szeptember 8—12-ikén tartott gyűlésén, a methodisták érdemdús szereplésének ismertetésével kapcsolatban, dr. Melle rámutatott. Az ezen felszólaláshoz fűződött vita alatt kifejezésre jutott az az óhaj, hogy az európai egyházi körök élénkebb együttműködése mennyire kívánatos volna. Több, mint egy évtizede meg is alakult a „nemzetközi katolikus alkoholelleses liga“, amelynek erélyesebb aktioba lépését maga X. Pius pápa is siettetete, mint azt válaszában írja: „valóban a társadalmi tevékenység ennél sürgősebb elintéznivalót nem találhat“. Ugyanő 1914 május 21-ikén a Sz. János oltalma alatt működő katolikus kereszttegyesület számára búcsúnapokat és búcsúimákat engedélyezett. „Firmiter statuo hac die neque siceram, nec ullum potum inebriantem sumere... etc.“ — szól a fogadalom.

A protestánsok úrvacsorája Máté evangélista evangé-

liumának XVI-ik rész 27. és 28-ik versére („és vevé a poharat“ stb.), nemkülönbén Pál apostol I. levele a Korintusbeliekhez XI. r. 26-ik vers : („hasznóléppen a pohárt is vette...“ „az én emlékezetemre“). Itt tulajdonképpen a lustratio áldozat még jelképességét is elvesztette és szeretetteljes emlékezés tanúságtételévé finomult, minden drámai jelleg nélkül.

Fontos volt ezeket említésbe hozni, mert ezek a körülmények nemcsak a keresztény egyházak passivitását magyarázzák, hanem az alkoholnak az egyházi symbolicában való előkelő, „nélkülözhetetlen és lényeges“ szerepe a nyilvános véleményt különösen a régebbi évszázadokban, az értékmérést illetőleg tetemesen befolyásolhatta. A mohamedánok nem is hisznek a keresztény antialkoholista mozgalmakban és kétkedésük okául azt szokták felhozni, hogy a szent miseáldozatnál alkalmazott bor ellen a keresztény körök nem léphetnek actioba.

Hogy azonban az egyházak az ó- és a keresztény középkorban a szeszes italok élvezete ellen nem hoztak intézkedéseket, az a már említetteken kívül az alkohol felfedezésének kérdésével is összefügg. Ugyanis, amíg csak a bor és a sör és főleg az előbbi szolgált élvezeti cikkül, addig az alkoholévezet tartós következményei alig mutatkoztak. A súlyos egészségügyi és gazdasági romlást főleg az alacsonyabb néprétegeknél az alkohol destillálásának ismerete hozta.

Az alkoholról eddig általánosan elterjedt felfogás volt, hogy arab találmány. Majd abból a körülményből, hogy az ókori szerzők feljegyzései közt előfordul, miszerint a tűzzel érintkezésbe hozott erős borok fel-fel lángoltak, egyesek az alkoholnak ókori ismeretére következtettek. Újabban H. Diels is azt állította, hogy Hypolytos, Kr. után a III-ik században élő egyházfő, az alkoholt ismerte. Lippmann, hallei chemikus professor, azonban vegyészettörténelmi tanulmányokat végzett (1912—13), amelyek szerint, minden valószínűséggel az alkoholt olasz alchymisták fedezték fel a XI-ik században, akik az eretnekegetéstől félve, kryptogrammok által közölték szak társaikkal a destillálás felfedezését, amely utóbbiakat újabban Berthelot betűzte ki. A kérdés még eldöntve nincs, mindenestre az bizonyos, hogy a XII-ik és a XIII-ik században kezdtek az alkoholt az orvosok és a vegyészek felhasználni és csak a következő századokban kezd csak az „aqua ardens“, mint élvezeti szer is szerepelni; európai diadalútját csak a XVII-ik század első felében, a 30 éves háború alatt tartja, amikor is a kifosztott, elgyötört népeket könnyen hajtotta jármába. Az „alkoholnyomor“ és ezzel az alkoholkérdés tehát igazában csak a XVII-ik században kezdődik és így nem róható fel az egyes keresztény egyházaknak sem, hogy az erények hirdetése közben az alkohollal való visszaélésre nem tértek ki.

Visszatérve most már az amerikai alkoholmozgalom történel-

mére, az amerikai egyháztöredékek jelentős kísérletei után, az alkoholkérdés a társadalmi szervezés periódusába lépett.

A társadalmi organisationak időszaka 1826 febr. 13-ikán veszi kezdetét az „American Temperance Society“, később, mint a „American Society for the Promotion of Temperance“ megalakulásával, amely mindjárt erős lendülettel terjeszkedett. Ez az egyesület az összes államokra kiterjedő szervezettséget létesített, úgy, hogy 1829-ben a helyi fiókoknak a száma kb. 1000-re volt tehető, 1831-ben pedig 2200-ra ment, 170,000-re növekedett tagszámmal. 1833-ban 5600, illetve 1.250,000-re, majd pár év múlva az egyesületek száma 8000-re növekedett az Egyesült-Államok területén. Egyidejűleg más, részben egyházi körben nemzeti színezetű organisatiók keletkeztek: így „The Washingtonian novement“ (1840), „Sons of Temperance“ (1842), „The order of Rechabites“ (1842), „The Congressional Temperance Society“ (1833), „The Order of Templars of Honor and Temperance“ (1845), „The National Temple of Honor and Temperance“ és a „Cadets of Temperance“ (1846), továbbá „Society of Good Samaritans“ (1847) és az Európában is leginkább ismert „Independent Order of Good Templars“ 1851-ben. Ez utóbbi egyesület az állami és localis mértékletességi irányok kialakulására a legnagyobb befolyással volt.

A „Sons of Temperance“-t 16 egyszerű ember alakította, a hamburgi kongresszuson (1823) Hohenthal amerikai kiküldött által tartott előadásban foglaltak szerint, az utóbbi egyesületnek már 1850-ben: 250,000 férfitagja volt. A Good-Templars rend azért alakult, mert az előbbinek tagjai férfiak nem lehettek. Az első állami, vagy territoriális prohibitios törvényt Oregon törvényhozása fogadta el, 1843-ban. Ezt azonban 1848-ban visszavonták. 1846-ban pedig Maine demokratikus törvényhozása alkotott ilyen törvényt az egész államra vonatkozóan. Ez a törvény azonban gyengének bizonyult. Ezenkívül utóbbi államban: 1848 és 1850-ben hoztak hasonló törvényeket, amelyeket azonban részben a kormányzó, részben pedig a senatus hatályon kívül helyezett, illetve megsemmisített. Ezekkel a kísérletezésekkel lép be a múlt század közepén a mozgalom az ú. n. „állami“ időszakába. Maga az Egyesült-Államok elnöke is, Ábrahám Lincoln, az „abstinens fiúk“ egyesületének tagja volt és mint ilyen 1842-ben, az abstinencia érdekében beszédet is mondott. Az 1851. és 56 között, az államokra kiterjeszkedő prohibitios mozgalom számos állam törvényhozását kezdte foglalkoztatni. 1855—1857-ig Maine állam törvényhozása ismét két ízben foglalkozik behatóan a fenti törvényjavaslattal, amelyet 1857-ben elfogad. Ugyanebben az időben Ohio, Minnesota, Massachusetts, Pennsylvánia, Rhode-Island hozott törvényt a szeszes italok ellen, amelyet azonban vagy a kormányzó, vagy a legfelsőbb törvényszék utasított vissza, illetve declarált alkotmánytalannak. New-York állam volt az

első, amely 1857-ben a prohibítiót az alkotmányba is bevette. A polgárháborúval azonban ez feledésbe ment.

Az alkoholos italok megadóztatása rendszeresen a 60-as években kezdődik. 1861—65. polgárháború ismét előtérbe állította a nyilvános vélemény előtt az alkoholelles nevelés problémáját. A katonákat is igyekeztek abstinenciára buzdítani és a mértékletességi reform hasznaira felvilágosítani, ilyen értelemben beszélt a katonák előtt Merwin őrnagy Lincoln elnök képviselője is. Ez a tevékenység természetesen ellenállásra talált az alkoholos italok gyártásával foglalkozóknál, akik nemcsak a mozgalom állami sikereit nézték rossz szemmel, hanem az adófizetés elől is ki akartak térni. (Már egyébként a XVIII-ik század végén Washington elnök katonai erőszakkal kényszerítette egy ízben őket az adózásra.) A sörfőzők elhatározták, hogy a politikai választásokon az abstinensek ellen dolgoznak. Ennek következtében belekényszerítették az eddig inkább társadalmilag organisált alkoholelles egyesületeket abba, hogy politikai pártot alakítsanak. Ezért a „Good Templar”-rend nemzeti nagypáholya 1868-ban a következő resolútiót fogadta el: „miután beláttuk a politikai actio okvetlen szükségességét, amely a mértékletességi mozgalomnak végleges sikerét hozhatja... elhatároztuk, hogy az ország mértékletes lakosságát új politikai párt keretében organizáljuk, amelynek platformját és elveit az ivásra szolgáló alkoholos italok gyártásának, szállításának és eladásának megakadályozása képezi. Ez a párt 1869 július 24-ikén meg is alakult, amely azonban csak körülírt szervezetséget jelentett, mert a nemzeti prohibítiós párt ugyanezen év szeptember 1-én alakult meg Chikágóban. Ezen pártnak főleg republikánusok voltak a tagjai.

Ekkoriban 1874-ben Amerika keresztény asszonyai Woman's Christian Temperance szervezésével bevonattak a mozgalomba és néhány lelkes vezetőjüknek intensiv munkája következtében nagy lendületet adtak annak. Egyesületük pedig mind végig az utolsó félszázad egyik legtevékenyebb mértékletességi szervezete maradt. Az 1883-ban Ohióban megtartott népszavazás a prohibítiós alkotmány javítás mellett döntött, 82,000 szavazat többséggel. Hasonlókép a Maine törvényhozása is ugyanekkor ilyen javaslatot terjesztett a nép elé, amely azt elfogadta. Az államok jórésztében már ekkor kitűnik, hogy az antialkoholisták többségben vannak, amely többség Hohenthal szerint már 1873 óta fennállott. Az Amerikai Egyesült Államoknak alkotmánya alkotmányváltoztatást csak nagyon nehezen enged meg, úgy, hogy a függetlenségi nyilatkozat óta csak 19 ilyen kiegészítő javítás történt, amelyek közül 10 közvetlenül a függetlenségi nyilatkozat után jött létre, 3 idegenek polgárjogára vonatkozik és csak 6 tartalmaz polgárjogi változtatásokat. Minden javítást illetőleg ugyanis a kongresszus tagjainak kétharmada kell hasonló véleményen legyen,

miért is egyszerű többség nem elegendő. Ennélfogva a mozgalom vezetőinek további felvilágosító, nevelő munkát kellett végezniök.

Az Egyesült-Államok egyes államai közül 1893-ig 18 állam fogadott el úgynevezett állami prohibíciót. Azonban ezeket vagy visszavonták, vagy alkotmánytalannak jelentették ki és csak 6 állam maradt meg a névleges tilalom mellett, amely alig volt végrehajtvá a gyakorlatban. A mozgalomnak a helyzete akkor nem volt reményteljes. Egyben más kísérletek is történtek, így Dél-Carolinában. Az állam a „gothenburgi rendszer“-t vezette be, amely lényegileg abból áll, hogy a magányosok kezéből a kimérési engedélyt kivéve, azt közhasznú célokot szolgáló társulatok-, egyesületekre ruházza. Ezzel kikapcsolja a nagy forgalmat hajhászó, tisztán üzleti célokot szem előtt tartó üzérkedőknek káros munkáját. Ezenkívül a tiszta jövedelem kulturális és charitatív célokra fordítatik. Az amerikai alkoholelles egyesületek azonban ebben nem látták évszázados küzdelmüknek a teljesedését, hanem sokkal inkább annak elsekélyedését. Úgy, hogy ez a „dispensary-rendszer“: (így nevezték a „gothenburgi“-t Amerikában) nem is tudott elterjedni.

1895-ben az „Anti-Saloon-League“ nemzeti szervezésével az ügy egy hatalmas lépéssel haladt előre. Miután úgy látszott, hogy további eredményeket a pártmozgalom nem nyújthat, ezért egy a politikai pártokon kívül álló, de azért politikusokat, egyházakat, erkölcsi szervezeteket egyaránt felölelő, az Egyesült-Államok területére kiterjedő és magát a közélet aktuális problémáitól emancipáló és ezért szabadabban mozgó közösségtől várták a sikert. Ez a liga községről-községre, városról-városra haladt előre propaganda munkájában és nagy szerepe van abban, hogy 1906-ban az Egyesült Államok területén már 35.000.000 ember élt prohibíciós területen és a saloonok több, mint 2.000.000 négyzetmérföld területről számüzve voltak. Az állami tilalom mellett nyilatkoztak Oklahoma lakossága, nemkülönben ugyanezen időben Alabama, Georgia, Missisipi, Arkansas törvényhozásai. A fáradhatatlan nevelőmunka folyamán az Anti-Saloon Liga elérkezettnek látta az idejét 1913-ban, hogy a National Constitutional Prohibition megvalósítását tűzze zászlójára. A seregszámlálás ekkor azt adta eredményül, hogy a 9 állami prohibíció alatt élő lakosság száma 14,685,961, 31 más államban pedig az úgynevezett „local option“ törvénye alatt, ami községi tilalmat jelent: 26.446,810 ember él. Három más államnak 3.693,201 lakosa olyan törvényhozás alatt él, amely a részleges állami prohibíciót rendelte el olyan értelemben, hogy a tilalom minden községre kötelező, kivéve azokat, amelyben a prohibíciós ellenes lakosság többségben van. Ekkor tehát az Egyesült-Államok területén élő népességnek több, mint a fele, más két prohibíciós állam lakosságának hozzá-

számításával (mely utóbbiakban az önálló törvényhozással bíró városok a tilalom alól kivétettek) 46,000,000 élt alkohol tilalom alatt.

Ugyanekkor az is kitűnt, hogy a nemzeti kongresszusban az alkoholellesenes kerületek képviselői többségben vannak. Ekkor már általános volt a felfogás, hogy amint községi tilalomnak egy bizonyos határon túl való terjesztése nem képzelhető el állami tilalom nélkül, éppen úgy az állami prohibíció megerősítése, kiterjesztése sem várható tovább a nemzeti prohibíció nélkül. Az Anti-Saloon Ligának 1913 novemberében Columbus városában tartott nagygyűlése ezt a hangulatot juttatta kifejezésre. A gyűlés egy ezertagú bizottságot küldött ki, amelyhez a „keresztény asszonyok mértékletességi Uniójának” szintén 1000 tagú Committee-je csatlakozott, amely a nemzeti tilalomra vonatkozó resolútiót volt hivatva Washingtonban a kongresszusnak átnyújtani. A konventio által kiküldött bizottság a kongresszus előtt hivatkozott arra, miszerint az állami és a helyi tilalomnak a jótéteményei már is nyilvánvalók és feltűnően mutatkoznak a szegénység, betegségek, bűnesetek fogyásában az egyesek egészségének, anyagi boldogulásának és az általános népjólétnek fokozódásában. Egyébként is az Egyesült-Államok népességének többsége már is tilalom alatt él. A Hobson által a képviselőházban 1914 december hó 22-ikén előterjesztett Resolútiót 197 szavazat kedvezően fogadta 189 szó ellenében. 15 hiányzó képviselő közül 10 mellette és 5 ellene volt, míg 27 más képviselő nem szavazott. Az előterjesztés tehát $\frac{2}{3}$ többséget nem nyert. 1915 decemberében a 64-ik kongresszus ismét foglalkozott vele. 1916 december 14-ikén pedig a Ház igazságügyi bizottsága „12, a 7 szavazathoz” arányban fogadta el a javaslatot. 1917 aug. 1-én a 65-ik kongresszus senatusa, 1917 december 17-ikén pedig képviselőháza fogadta el az alkotmány javítására vonatkozó javaslatot. Mégpedig a senatus 65-a 20, a Ház pedig 282-a 128-hoz. Az első állam, amely a törvényt ratifikálta Missisipi volt 1918 január 8-ikán. 1919 január 16-ikán 36 állam közölte az Egyesült Államok „Secretary of State”-jevel a törvény megerősítését. Február 25-ikén már 45 állam ratifikálta az „Eighth Amendment”-t.

Ernest H. Cherrinthon constatalja, miszerint a nemzeti alkotmány kiegészítés elfogadása előtt az Egyesült Államok lakosságának 86%-a élt prohibíció alatt. Az alkohol-tilalom siettetésére más lépések is történtek.

1918 májusában Randall képviselő javaslatot terjesztett elő a „háborús időtilalom”-ról, az úgynevezett „War-Time Prohibition”-ról, amely utóbbit 1918 november 21-ikén mind a két Ház elfogadott. A javaslat 1919 július 1-én lépett a fenti név alatt törvényerőre. Ennélfogva a szeszes italok előállítása és kimérése 1919 június 1-től volt tiltva az Egyesült-Államok

területén és 1920 január hó 16-ikától fogva az állandó általános tilalom lépett életbe, amely az előállítását, eladását és a szállítását élvezeti célból nyújtott bódító italoknak megtiltja. A törvényhez fűzött magyarázat a bódító italok alatt olyan szeszes italokat ért, amelyekben az alkohol tartalom $a^{1\frac{0}{2}}_0$ -ot meghaladja. Az amerikai Orvos Egyesület volt Elnökének nyilatkozata szerint az alkoholtilalom a legnagyobb esemény, ami egyáltalán az Egyesült-Államok fennállása óta ebben az országban történt. Ez az egész világot foglalkoztató törvény-cikk szóról-szóra a következő:

Article XVIII.

„1. After one year from the ratification of this article the manufacture, sale or transportation of intoxicating liquors within, the importation of intoxicating thereof from the United States and all territory subject to the jurisdiction thereof for beverage purposes is hereby prohibited.

2. The Congress and the several states shall have concurrent power to enforce this article by appropriate legislation.

3. This article shall be inoperative unless it shall have been ratified as an amendment to the Constitution by the legislatures of the several States, as provided by the Constitution, within seven years from the date of the submission hereof to the States by the Congress.

(Ami magyarul így hangzik: A XVIII-ik alkotmány javítás. 1. Ezen cikkely megerősítésétől számított 1 év után az Egyesült-Államok és utóbbi törvény-látásának alávetett területeken, ivási célra szolgáló részegítő italnak gyártása, eladása, belföldön való szállítása, behozatala és kivitele tilos. 2. A Kongresszus és az egyes államok egyesült erővel törekednek arra, hogy saját törvényhozásaikkal ezen cikkelyt megerősítsék. 3. Ez a cikkely hatálytalan válik ha a Kongresszus által az államokhoz eszközölt előterjesztés időpontjától számított hét éven belül, az alkotmány szerint meghatározott módon, az egyes államok törvényhozása által, mint az Egyesült-Államok alkotmány kiegészítése, nem ratificáltatik.)

Ezt a törvénycíkket, amely 105 millió embert alkoholtól mentesített, mint láttuk, az államok $\frac{3}{4}$ -edrésze 1919 január 19-ig ratificálta, de az államtitkárság (secretary of State) ezt a megerősítést csak 1919 január hó 29-ikén proklamálta. A „Supreme Court“ azonban felelősségi tárgyalások kapcsán kimondotta, miszerint az időpont meghatározása szempontjából nem a kihirdetés, hanem a ratificatio befejezettsége irányadó, miután pedig a megerősítés már 1919 január 16-ikán

befejezést nyert, ezért a XVIII-ik cikkely 1920 január hó 16-ikán lépett hatályba.

Ugyancsak visszautasította a felsőbbíróság egy vádlott védekezésének azt a részét, amely a hét évi időszakra vonatkozott, kimondva, hogy „a Kongresszusnak jogában állott egy észszerű időtartamot, mint megerősítési határt felvenni“, — minek azonban gyakorlati jelentősége már nincs. (L. United States Supreme Court. Advance Opinions. 1921. No. 15. p. 611.)

Az amerikai alkoholtilalom alkalmazását egy úgynevezett végrehajtási törvény, az úgynevezett „Volstead Act“ szabályozza, amelyet szerzőjéről Andrew J. Volstead-ról neveztek el. Ez utóbbi törvénycikknek reánk nézve orvosokra leglényegesebb pontja a 7-ik §, amely így szól: „Az engedéllyel bíró orvos, amikor lelkiismerete azt parancsolja, hogy a betegnek használjon, felírhat alkoholtartalmú anyagokat; ennek azonban csak a beteg alapos vizsgálata, vagy pedig az utóbbi állapotról történt lelkiismeretes érdeklődés után van helye. Ugyanannak a személynek egy pintnél ($\frac{1}{2}$ liter) többet nem szabad felírni, 10 napon belül, belső használatra. Egy orvosi rendelés csak egyszeri kiszolgálásra jogosít.“

Jellemző az amerikai orvosok lelkiismeretességére, hogy amint azt a „Nationale Advocate“ 1921 júniusában írja, az orvosi karnak csak 22%-a él ezzel az engedéllyel. A gyógyszerészek pedig általában ellene vannak. A Nyugat-Pensylvániai droguisták egyesülete, amint azt Flaig egyik cikkében megjegyzi, tagjainak ajánlotta, hogy ezen engedélynek alkalmazásában ne vegyenek részt, miután a gyógyszerészek karának a becsülete forog kockán. Az orvosi és a gyógyszerészi Karnak ezen magatartása szinte váratlannak mondható, mert, sajnos, az európai provisorikus tilalmak idején általuk sok csalódás érte a meggyőződéses antialkoholistákat. Amint H. F. Host¹ christianiaí orvos jellemzi a viszonyokat, a háborús tilalom végrehajtása az orvosok miatt sokat szenvedett. Voltak norvég orvosok, akiket, mint népszerű „pálinka doktorok“-at ismertek és akiknek rendelője zsúfolásig telt meg alkohol recepteket váró „patients“-sekkel. Az egyiknek ezek közül a rendelőjét olyan tömegek keresték fel, hogy az előszobájában, a folyosóján és a lépcsőjén kívül, az utcára terjedt az egymásután felsorakoztatott betegek tömege, úgy, hogy köztük az utcán a rendet a rendőrség tartotta fent. Egy másik orvos ugyancsak Norvégia fővárosában előtte teljesen ismeretlen embereknek a recepteknek ezreit postán küldötte széjjel, — pénzért. Egy másik kollega annyira szemérmetlen volt, hogy titkárjával együtt egy a város szívében fekvő szállodába etablírozta magát és a recepteknek 10,000-it írta, ez utóbbi orvost le is tartóztatták. Az új „orvosság“ utáni „run“ lassanként megszűnt,

¹ Deutsche Medizinische Wochenschrift No. 1. 1922. január 5. S. 32.

de nem azért, mert a „pálinka-orvosok“ hivatásuk magaslatára emelkedtek volna, hanem mivel a csempészés, mégpedig főleg német zászló alatt (míg Amerikában a csempészést az angol hajók közvetítik) sokkal nagyobb tömeg alkoholt dobott a norvég piacra.

Hasonlóan szomorú tapasztalatok mutatkoztak Törökországban, ahol a revolutio után összeült nemzetgyűlés az alkoholtilalmat bevezette. A mozlim ugyanis — mint említém — a „seriát-jog“ szerint tilalommal volt védve az alkoholizmus ellen. Fachreddin Kerim, török orvosnak a Münchener Medizinische Wochenschrift 1923 No. 6. számában írt cikke szerint a törököket a görög orvosok ismertették meg az alkoholélvezettel, amikor diätetikus rendeléseikben az alkohol előírásától nem tartózkodtak. A békebeli Törökországot Amerikából látták el rossz minőségű alkohollal, amelynek élvezete folytán a népegészség még jobban szenvedett. Úgy, hogy az eredetileg alkoholtól mentes török nép körében is egy erélyes alkoholellenes mozgalomra volt szükség, amely a legutóbbi időben még a kalifátus elnöklete alatt állott. A nemzetgyűlésen az antialkoholisták győztek és a két év előtt hozott törvénnyel, bár egy bőven folyó adóforrás elveszett, „jedoch der Gewinn eines gesunden, widerstandsfähigen Volkes wog den scheinbaren Schaden vielfach auf“. A törvényhez fűzött rendelkezések szerint, a török egészségügyi miniszterium az orvosi célokra használt alkohol mennyiségét a gyógyszerészeknek elosztja és az elhasználást ellenőrzi. Bár dr. Bono és dr. Chilaiditi konstantinápolyi görög orvosok (Münc. Med. Woch. 1923. S. 724.) tiltakoznak a görög orvosok meggyanúsítása ellen, hivatkozva arra, hogy a görög orvosok között antialkoholista egyesület van, mégis szomorú valóság marad, hogy egy a helyzetet jól ismerő szakembernek orvosokat kell felelőssé tenni azért a körülményért, hogy egy valláserkölcsei törvényei alapján szigorúan alkoholelleses nép között, az alkohol olyan hatalmas elterjedést vett. Mint ismeretes ugyanis úgy Konstantinápolyban, mint a nagyobb kisázsiai városokban az erősebben ittas lármás, veszekedő egyének közötti jelenetek hozzátartoztak az utca tájképéhez. Mindezeknél fogva az amerikai orvosok és gyógyszerészek állásfoglalása annál inkább tiszteletreméltó.

Egyébként Amerikában a végrehajtási törvény nem egyes. A 48 állam közül 39-nek saját végrehajtási törvénye van, amely utóbbi a bor és sör használatát gyógycélokra többnyire letiltja. Ezek a külön végrehajtási törvények között ismertebb a Wright-törvény, Californiára nézve, amely a XVIII-ik alkotmányjavítás és a Volstead-féle törvény határozmányait fenttartja, ezenkívül azonban az állami törvényszékeket, az állami és kerületi ügyészségeket, az esküdtszéket, az úgynevezett „béke-tisztviselők“-et szigorú ellenőrzéssel bírta meg és ezenkívül az egyes községeket felruházta azzal a joggal, hogy a

saját körében különös rendelkezésekkel biztosítsa a törvény végrehajtását. (Westliche Post, St. Louis U. St. A. 12. 11. 1922.) A californiai virágzó szőlőkereskedés indokolja egyébként gazdaságilag is ezt a szigorú tilalmat.

New-York állam a tilalmat elfogadta, azonban New-York városában, amint arról a hamburgi konferencia jegyzőkönyvének kéziratából értesültem (Hohenthal), az alkoholbarát szervezetek érölködésére a végrehajtási törvényt visszavetették. Természetes, hogy New-York városában is a tilalom fent áll, miután a rendörség a szövetséges törvénynek van alávetve, azonban, mint Hohenthal mondja, nem egészen és „mintegy 14,000 rendör behunyja a szemét“. Ezért általában a legkevésbé kielégítő állapotok New-Yorkban és ezután New-Jersey uralkodnak. A rendörség mellett általában úgynevezett tilalmi biztosok („comissary of prohibition“) ügyelnek fel a szigorú végrehajtásra. Ez utóbbiak időnként jelentést tesznek a törvényhozó testületeknek a perifériákon észlelt állapotokról. Még csak két állam van, amelyek végrehajtási törvénnyel nem bírnak a tilalmi törvényhez ezek Massachusetts és Rhode Island. (Internat. Bur. z. B. d. a 17, 4. 1923.)

Az előadottakból kiviláglik, hogy az amerikai alkoholtilalom, két évszázadnak tapasztalatgyűjtő és kísérletező egy évszázadnak pedig nagyarányú, rendszeres tanító és nevelő munkájára támaszkodott. A mozgalom az egyházi és politikai hatalmi érdekekbe szerencsésen bekapcsolódott; értett ahhoz, hogy a közvéleményt és más erkölcsi tényezőket magának megnyerjen, sőt saját maga számára nyilvános véleményt szervezzen. Nem meglepetésszerű, koncentrikus támadással vette be az alkohol uralma alatt álló hatalmas területet, mely az egész föld száraz földjének egytizenhatod részét és a rajta élők, a föld lakosságának egytizenhated részét teszik ki, hanem fokról-fokra, következetes céltudatossággal, egyenként hódította meg a községek, városok, kis államok lakosságát és a bevett területek népét nem a passiv megadás hangulatában tartotta és nem a dogmaticus hit „credo quia ineptum“ jelszavával operált, hanem az igazságra, a tudományra és konkrétumokra: mint a nép általános, szellemi, erkölcsi, szociális és gazdasági javulására mutatott reá, szóval a valódisághoz illeszkedő cognitív gondolkozásra apellált. És az amerikai népszellemhez ez volt a legjobban átjárható út.

Az észak-amerikai mozgalom azonban ezzel a nagyszerű eredménnyel nem látja befejezettnek hivatását, 1920 óta is a továbbképző és továbbnevelő munka állandóan folyik, sőt most már az eddiginél is kiterjedtebb nemzetközi vonatkozásokra támaszkodik. Bár már azelőtt, sőt már 1826-ban történtek Amerikában lépések a nemzetközi mértékletességi reform organizálására, majd később a „Good Templars“-rend internationalis szervezet létrehozására törekedett és a „Woman's

Christian Temperance Union“ a többi egyesületekkel együtt hatalmas nemzetközi cooperatív tevékenységet kezdett kifejteni, mégis egységes elvek szerint dolgozó organisatio hiányzott. Ezt a hiányt az „Anti-Saloon League of America“ igyekezett megszüntetni s az ő kezdeményezésére Washingtonban, 1919 június 7-ikén megalakult a „World League Against Alcoholism“, amelynek működési folytonosságát biztosítja egy az alapszabályok 6-ik pontjában meghatározott állandó nemzetközi Committee.

Szerencsés gondolat, hogy a már ebben a harcban győztes Amerika veszi kezébe a nemzetközi alkoholelles mozgalomnak megszervezését is. A munka náluk sikerre kellett vezetessen, mert a felvilágosodás, a meggyőződés fanaticusokat nevelt, akik közül nem egynek az élete ennek a küzdelemnek az apotheosisa. Így pl. Williard Frances, a „Worlds Woman's Christian Temperance Union“-nak 18 évvel ezelőtt elhalt elnöknője, aki élete utolsó 10 évében átlag naponta tartott előadást és évente 20,000 cikket és levelet írt meg az antialkoholizmus érdekében, propagandaútjában pedig az Egyesült-Államok 44 államának és 5 tartományának területét bejárta.

Az amerikai mozgalomnak kinetikai erejét azonban nemcsak alkoholelles egyesületek igyekeztek az európai országok lanyhább aktioira átvinni, hanem egyes vezető egyéniségek, már régen az alkohol tilalom előtt, reámutattak a nemzeti teljesítőképesség fokozódó különbségére, amely egyes nagyra hivatott európai országok és az Unio népe között a mértékletesség mind szélesebb körre átterjedő szokásával növekvő mértékben szemléltethetővé vált. Pfister után, aki már 1906-ban a német közvélemény figyelmét az amerikai mértékletességi mozgalmak társadalmi és gazdasági szolgáltatásaira irányította, 1911-ben (május 7-ikén) nem kisebb személy, mint II-ik Vilmos német császár állította szembe a német és amerikai termelőképességet és annak jövődöbeli arányát, a bonni egyetemi ifjúság előtt tartott beszédében, ha itt a korai és mértéktelen alkoholélvezet, ott pedig a mértékletesség hódít mind nagyobb területeket.

Amíg azonban az amerikai polgár véleményét az alkoholról a politikai és társadalmi élet kiválóságai irányították, akik egyben példát is nyújtottak az abstinentiára, addig Manning angol bíborosnak prédikációja után egy munkás a szemébe mondhatta: „Mylord, ön is iszik, csak hogy jobbat, mint én!“ És míg az amerikai mozgalom következetes és kíméletlen rendszerességgel haladt a maga útján, addig a legtöbb európai országban, nálunk is a mozgalmat Pál apostol szavai: „Ego autem vobis parco...“ jellemezték. Hiszen pl. a műveltséget terjeszteni hivatott legújabb magyar encyklopediának, a Révai Nagy Lexicon III-ik kötetének 535-ik lapja miután színesen idézi Moleschott-tól az alkoholmérgezés kellemes subjectiv-

élményeit, szólról-szóra ezt mondja: „a mérsékelt borivás mindenkinek *csak* hasznára lehet. Bizonyos betegségekben pedig *igen kitűnő* erősítőszert“. Ha nem tudnánk, azt lehetne hinni, hogy a „Béke-Bruttó“ kötet kiadását az alkohol tőke segítette elő.

Az utóbbinak erőfeszítésével az amerikai mozgalomnak is számolnia kellett, sőt még ezután is annak minden megmozdulását éber figyelembe kell részesíteniök. Gordon a „The Maine Law“ című könyvében (New-York, 1919) felvilágosít arról, hogy Maine államban a tilalmi törvény elfogadása kapcsán a corruptio milyen szemérmetlenül tevékenykedett. Amint az Evening Express 1911 július 17-iki száma írja, a sörfőzők egyesületének organisatorja (Dermott) előljárt a szavazás befolyásolásában. „The machinery was well oiled as always in such contests.“ De nemcsak a szorosabb értelemben vett alkoholtőke vett részt az lélekvásárlásban, hanem „all the allied trades, cigar-firms, bottl, cork and label manufacturers were ordered to turn their pockets inside aut“. (L. Ernest Gordon : cit. 79.)

A nemrég Amerikából visszatért Strecker is személyes tapasztalatok kapcsán élénk színekkel vázolja az alkoholtőke erőlködéseit. Egy hatalmas hazugságpropaganda akarja a közvéleményt magának megszerezni, amely mögött az alkoholtermelőknek pénze áll és e tekintetben az amerikai németek járnak elől, miután a sörfőződék nagyobb része a német bevándorlók kezébe került és ezenkívül nem egy hatalmas új szeszgyártelep német vállalkozóknak köszöni eredetét. Dacára annak, hogy az amerikai nyomoractio által összegyűjtött összegnek $\frac{9}{10}$ -ed részét az amerikai németek adták össze anyaországuk számára, Strecker még sem hallgathatja el, hogy honfitársai őt új hazájukban, mint antialkoholistát, a legbarátságatlanabban fogadták, helyenként formálisan ajtót mutattak neki, sőt amikor egy ízben egy alkoholelles előadás megtartása érdekében megbeszélést folytatott, — egy magából kikelt, kezeit ökölbe szorító, Strecker előtt hadonászó alkoholkapitalista, meglepetésszerűleg, elkeseredett hangon a következőképpen szólta el magát: „mi a dollárok ezreit adjuk össze évente“, „um diese Schweinerei zu bekämpfen, und Sie kommen her, um gegen uns zu sprechen“. (L. Alkoholverbots-Konferenz Hamburg, 1923 VIII. 26—28. Prot. Manuscript.)

A prohibitio ellenségei tehát igyekeznek tilalmi törvényellenes hangulatot teremteni, a törvény végrehajtását nevésegesen erőtlennek feltüntetni, máskor meg azt „puritán képmutató“ komédiának mondják, ismét máskor egy fanaticus tekintetnélküli kisebbség merényletének a „józan“ többséggel szemben és az egyesek személyes jogaiba, életvezetésébe való szemérmetlen beavatkozásnak. Így beszél a Flaigtól idézett lapjuk is: „Die Abwehr, deutsche Bundeskorrespondenz des

Deutschen Abwehrbundes gegen die Ausschreitungen der Abstinenzbewegung!“ A „Schweizer Abstinente“ 1922 No. 25 szerint az alkoholtörvény elleneseinek internationalis szövetsége van, amely azt állítja magáról, hogy tagjainak a száma jelenleg 100,000-et tesz ki. 1922 október 25. és 26-ikán pedig Brüsszelben a prohibitio-ellenesek nemzetközi kongresszust tartottak, hogy a lausani és a párisi titkos kongresszusoknak munkáit realizálják, egyben a svájci és portugál tagoknak elismerésüket fejezték ki, hogy a küzdelemre az első pénzáldozatot hozták. Ma már erre a célra sok millió frank gyűlt egybe, amely a „világliga“ rendelkezésére áll, amelynek székhelye Páris.

Amint kijelentették, az antialkoholista mozgalomnak európai részétől egyáltalán nem tartanak, miután az nem elég komoly; a hadjárat főfrontjául az Egyesült Államok területét jelölték meg. Elferdítéseikben odáig mentek, miszerint állították, hogy Harding elnök is a tilalmi törvényhez bizalmát vesztette és változtatni akar rajta, amint, szerintük, magánlevelezéséből kiderült. Harding persze erélyesen cáfoltatta meg ezen valótlanságot. Dacára azonban balsikereiknek, nagyok a „hírek“ kolportálásában. Alig múlik el hét, hogy az európai sajtót is foglalkoztató, a tilalmat discreditáló tudósítások meg ne jelennének. 10 nap előtt olvashattuk, hogy egy alkoholt csempésző hajó, mint azt Londonból jelentik, New-Yorktól 20 mérföldnyire elszakított egy tenger alatti kábelt, mikor tilos területen akart horgonyt vetni. A cikk vége felé tudjuk meg, hogy a címben foglalt határozott állítás nem valódi tényekre, hanem csak gyanúsításra támaszkodik. Igaz ugyan, hogy a kevésbé őrzött határok és a hosszú partvidék a csempészt tetemesen megkönnyítik, de az erős flotta nagy védelmet képez. Az amerikai vámhivatalok, egyetértésben az angol hajózási társaságokkal, mind inkább szigorúbbaknak mutatkoznak és az elkobzást könyörtelenül foganatosítják, mint azt az egyes esetek kapcsán felmerült tiltakozások mutatják. Úgy, hogy még angol hajókon levő lepecsételt készleteket is a kikötőben elkoboztak. Egyes angol hajózási társaságok meg akarják állapíttatni, hogy az amerikai alkohol tilalmi törvény mennyire vonatkozik az angol hajókra is. (L. Die Alkoholfrage, 1923. Heft 3/4 S. 156.) A büntetések is, amelyek a csempészés és a zugkereskedelem ellen irányulnak, mind inkább szigorúbbak lesznek. Így a rosszabb minőségű methylalkohollal erősen kevert szeszkeszítményeknek használata következtében beálló halál esetén a készítményt gyártóval szemben a gyilkosság vádját emelik az egyes államokkal szemben. Massachusetts állam legutóbb egy büntető javaslatot fogadott el, amely szerint a tilalmi törvény áthágása első esetben 1000 dollárig terjedő pénzbüntetés, vagy hat hónapig terjedő fogház, visszaesés esetében pedig 2000 dollárig terjedő pénz-

büntetés és egyidejűleg fogházbüntetés, amelynek tartama 1 hónap és 2 és félév között mozog. (L. Weltverein für Alkoholverbot“, 1923.)

Ami a törvény elleni kihágásokat általában illeti, constataálni lehet, hogy többnyire túlzott beállításról van szó. Márta Küppersbusch Chikágóban való 5 heti tartózkodás után találta az első részegét, pedig előszeretettel kutatott olyan városrészekben, ahol a szegényebb néposztály él és ahol azelőtt a pálinka kimérések légköre terjeszkedett; most mindenütt a munka és a rend dominál; épp úgy New-York és San Francisco azelőtt két legiszakosabb városban, nemkülönben Washington-, Toronto- és Bufalóban. És jellemző módon a rendőrileg leginkább kifogásolható városnegyedekben, ahol még kísérettel is veszélynek voltak kitéve a járó-kelők, most késő este egy magányos nő védelemre nem szorul többé. Magában New-Yorkban is a zugforgalom a valóságban kicsiny, csak discret közvetítés útján lehet nehezen kétes tartamú alkoholos italokhoz jutni. A múlt évben New-York városában is a rendőri ellenőrzést tetemesen megszigorították. („Chicago Tribune“, 1923 április 8.) Ami az alkoholbarátok ama kifogását illeti, hogy az alkoholtilalom mélyen nyúlik be az egyéni jogokba, arra nézve joggal lehet válaszolni, hogy ez az átmenet lassankint történt, az enyhébb „hadiállapot-tilalmat“ a tartós, szigorúbb tilalom váltotta fel. De ez utóbbi sem nyúlt a magántulajdont képező szeszes italkészletekhez, sőt az egyesek a ratifikáláshoz kikötött hosszú idő alatt alkohol állományukat tetszésszerint növelhették és így tartalék-készleteket halmozhattak fel.

Küpperbusch, Flaig és Strecker, akik részben személyesen tanulmányozták az idevágó viszonyokat, jellemzően írják le, hogy gyakran találkoztak amerikaiakkal, akik az alkoholtökével semmi összefüggésben nem állanak és mégis elégedetlen, türelmetlen, dissonans hangon nyilatkoznak a tilalmi törvényről. Mintegy haljóslatú újításról, amely sorsát nem kerülheti el. „A prohibitio teljesen eltévesztett valami!“ Vagy: „sokkal rosszabb, mint azelőtt volt, a mostani állapot“. Vagy: „olyanok is isznak és részegesek lettek, akik előtt az alkohol eddig ismeretlen volt“. Ilyeneket mond az amerikai útitárs a hajó buffetjében; ezzel kezdi a helyzet leírását az otthonában felkeresett amerikai lutheránus pap. Egy átlag intelligentiával bíró amerikai polgár azt állította, hogy a részegség Amerikában sokkal jobban van elterjedve, mint azelőtt. Ezenkívül a jóhiszemű napilapok is gyakran hoznak az antialkoholizmus hitelét megröndíteni hivatott híreket: a whisky-csempészésről, a mérges szesznek („moonshine“) rejtett házi főzéséről („homebrew“) s az így előállított pálinkának megvakulással, sőt elhalálozással végződő súlyos eseteiről stb. Bár ilyenek csak egészen elvétve fordultak elő. Az is hírlik, hogy az amerikaiak Cubába, vagy a tengerentúlra mennek nyaralni, hogy, mint

Küppersbusch írja „um einmal wieder nach herzenslust trinken zu können“. Hasonló véleménnyel vannak az Egyesült-Államok alkoholtörvényéről igen gyakran az európai idegenek. Nem rég egy ott vendégszereplő közismert művésznő tett előttem hasonló kijelentéseket, azzal végezve, hogy az amerikaiaktól nyert információi szerint az iszákosok száma semmit sem változott. Így vélekednek egyébként főleg azok, itt is és odaát, akik semmiféle alkoholelleses egyesülethez nem tartoznak. Úgy Küppersbusch, mint Strecker ezeknek a híreknek rendszeresen utánajárt és rendszeresen a „szomszéd“ városokra, községekre vonatkozó ilyen mende-mondákat a nyomozás sohasem igazolta. Ezen diffamáló hírek azért kerülhetnek forgalomba szerintük, mert a figyelem, mellyel most a részszeg izolált eseteinek adóznak, sokkal nagyobb, mint amellyel a prohibitio előtt az Unio területén évente az alkoholizmus által elpusztult 66,000 áldozat sorsát kísérték és ismeretes, hogy egyes szállóigének milyen nagy sugalmazó ereje van.

A magam részéről azt hiszem, hogy ennek még általánosabb néplélektani okai vannak. „A társas differentiólás értelmileg mindig sokkal előbbre volt, mint a társas integráció.“ (L. W. F. Lester: „Dynamik Sociology... etc.“ New-York, 1883.) Nem lehet tehát csudálnunk, ha a jogélet korszakos reformjainak idején is a „nyers homogén állapotban lévő elemek khaosa“: a társas szervezetnek ú. n. „közvéleménye“, tehetetlenségi nyomatékánál, mondhatnánk, inveterálódott megszokásánál fogva, elmarad a jogalkotás folyamataiban is, a társas haladást közvetlenebbül szolgáló egyének csoportja mögött és pedig nem mindig a belátó értelmével marad hátra, hanem sokkal gyakrabban érzelmi visszahatásaival. Ez az időbeli rhythmus-különbség összhangtalanságot teremt.

„Miként az egyesnek szabad elhatározással le kell győznie erkölcsi kötelességeivel ellentétes ösztöneit és hajlamait, épp úgy, az emberek közösségének örök rendeltetése *úrrá lenni* az érdekek ezen ellentéte felett, az állam szervezete által. (L. Gneist: Der Rechtstaat, 1872.) Ennek az állami akaratnak érvényesülése azonban adott esetben mindig az „unlustbetont“ függési viszonyt manifestálja és látszólag ellentétes tendenciákat tesz szabaddá. Ennélfogva éppen reformalkotások idején „az érdekek összhangját“ gyakran zavarják meg ezen virtuális küzdelemnek visszhangjai, amelyeket sokszor egy előbbi fejlődési szakból ideperseverált érzelmi hangsúly a visszapillantó epekedés s a fájó lemondás scáláján szólaltat meg.

Nem erőteljes küzdelemnek csatazaja ez a „volonté générale“ és a „volonté de tous“ (Rousseau) között, hanem egy bágyadt sentimentalitás hullámverés, amely erőtlen a közakarat tal szembehelyezkedni és előbb-utóbb „kompromisszum-képződés“-re vezet. Ezt „közvélemény“-nek glorifikálni csak az alkoholtökének áll. érdekében, amely utóbbinak mesterséges

propagandáját fel kell ismerni tudni és nem szabad elrejtőzni hagyni a reform eszmék által kiváltott spontán népleléktani jelenségek között.

Az amerikai tilalmi törvénynek egészségügyi, gazdasági, erkölcsi hasznairól szóló közlések szerzői azt, mint „felbecsülhetetlen áldást“, mint a nép millióival szemben gyakorolt „nagy jótéteményt“ értékelik, még mindig, pedig az ú. n. „száraz“ regime most már túl van a mézes hetein. Sőt napról-napra hasznossága nyilvánvalóbb lesz, mert a magánosok felhalmozott készletének fogytával, egyben a közigazgatási hatóságoknak a csempészes ellen irányuló szigorított rendszabályaival, a szeszes italokkal való visszaélés mind kevésbbé fenyeget. A józan kritikájú gyakorlati érzékű nép a kézzelfogható eredményekben látja az új rendszer előnyét, mint az elhunyt elnöke Harding 1922-ben a „Manufacturers Record“ (Baltimore) című lap körkérésére válaszolta : „Tudjuk, hogy a prohibitio óta az adósságokat pontosabban fizetik, a férfiak a munkabért hazaviszik és nem korcsmában pazarolják el; a családjuk jobban táplálkozik és ruházkodik... és több pénz jut a takaréka... etc.“ A fenti előkelő ipari újság körkérésére még 400 válasz érkezett, amelyek 85·5%-a a szigorú tilalmat és 98·5% az alkoholkereskedelem megszorítását kívánta.

Az Anti-Saloon League“-nak 1922-iki évkönyvében (20—82-ik oldal) az Unio alkoholtilalmának eredményeiről, a politikai és gazdasági élet mintegy 150 kiválósága szólal meg, kiknek sorsát szintén Harding elnök véleménye vezeti be. Ezenkívül az egyes államok kormányzói, senatorok, képviselők, egyetemi tanárok, jogászok adnak többé-kevésbbé alapos véleményeket a jelenlegi „dry“ állapotokról, kiemelve főleg az alsó néposztályoknak, a munkásoknak egészségi és gazdasági jólétét és a jogbiztonság növekedését. Amint Thomas M. Mc. Rae Arkansas kormányzója írja : „Can you justify a report that Prohibition has

- a) Increased the well-being of the general masses ? Yes.
- b) Increased-savings among workers ? Yes.
- c) Stimulated home ownership ? Yes.
- d) Benefitted children in marked degree ? Yes.
- e) Reduced drunkenness ? Yes.
- f) Reduce crimein general ? Yes.“

Lássuk részlethűbben azokat a következményeket, amelyeket az amerikai alkoholtilalom a lelki és testi egészségi állapot szempontjából előidézett.

Az alkoholnak kórokozó szerepe összefüggésben van fizikai és kémiai tulajdonságaival. Mint az ismeretes az idegrendszerre gyakorolt hatása főleg lipidokban oldhatóságából következik. Az oldhatóság, illetve a kitűnő oldódási képesség, mint arra Trier (Gr. des Antialkoholismus I. K. S. 100.) reá-

mutat, vegyi konstitutiojával függ össze, amennyiben az organicus anyagok között, amelyek tápszereinknek fő alkotórészeit teszik ki, oxigen-tartalom szempontjából középhelyet foglal el, a vízben oldhatatlan, oxigen-szegény zsírok és a vízben jól oldható, oxigen-gazdag szénhidratok között.

Az idegrendszerre való közvetlen hatását elsősorban a zsírban oldhatóságának köszönheti, hogy azonban az agylipoidokig eljuthasson, vízzel jól keverhetőnek kell lennie. Az Overton—Meyer-féle elméletre itt, csak reámutatva, Max Verworn kísérleteit hozom fel, amelyek szerint a részegítő itatok heveny hatása abból következik, miszerint megszüntetik a sejteknek oxigenfelvételi képességét, tehát egy „acut fulladás“-t idéznek föl. H. Winterstein a sejtthártya permeabilitásának változását és annak, az erős narcosisnál tartós fokozódását jelöli meg a narcosis okául. Míg Hóber az idegingerlékenységet általában a plasmahártya duzzadási állapotának változásából vezetve le, állítja, hogy a narcotikus szerek a hártya élettani állapot változásait megakadályozzák. Traube szerint: a felületi nyomás a felelős a részegítő szereknek a sejtekbe hatolásáért. Minél inkább leszállítja az illető anyag a víz felületi feszültségét, annál gyorsabb diosmosisra képes. A homolog alkoholokra nézve Traubénak Kapillaris törvénye szerint a következő arány érvényesül: $1 : 3 : 3^2 : 3^3$ etc., vagyis aequivalens tömegeket véve, a mérgező hatás, amely a víz felületi feszültségének leszállításán alapszik (és amelynek fokai az arányszámokban vannak megadva) a zsírban oldhatósággal egyenes arányban áll.

O. Warburg (Z. f. Elektrochemie 28; 70. 1922.) szerint a narcoticumok, mint amilyenek: az alkoholok, aether, ketonok etc., a légzést és az assimilatiót a sejtekben annál erősebben gátolják, minél erősebben adsorbeálják a sejtfalak a narcotikumokat. A sejtfalak a maguk részéről ezen anyagok chemiai átalakulását siettetik „anélkül, hogy ezeket más útra terelnék“. A sejtalon reagáló anyagrészeket az erősebben absorbeált narcotikumok kiszorítják.

H. Wieland (Archiv f. esp. Path. u. Pharm. Bd. 92, 96. 1922.) vissza látszik térni a Verworn-féle theóriára és kísérletei nyomán arra az eredményre jut, hogy a narcosis a sejtek O_2 felvételének, vagy O_2 értékesítésének a zavara.

H. Langer és H. Kappus (Z. f. physiologische Chemie Bd. 124. 103, 1922. és Bd. 124. 140, 1923.) szerint a békaizomnarcosis nem a sejtthártya változásán alapszik, hanem az izgatóshoz szükséges anyagok kiszorításán. A határrétegen való felhalmozódás következtében ezen felül a hártyának colloidalis tulajdonságaiban változások állanak be, amelyeknek összessége egy könnyű selyemszövetnek megnehezedéséhez hasonlít. Ennek következtében merevedés áll be és a hydrogenion-koncentratio változásaira nézve, az igénybevehetőség csökken.

Az alkoholnak a szervezet életfontos működéseire való hatásait ismerteknek tételezve fel, a részletesebb tárgyalástól eltekintek. Ezek között vannak olyan hatások is, amelyeket az alkoholbarátok túlkedvező színben szeretnek feltüntetni. Így elsősorban az alkohol gyakran szerepel, mint fűtőanyag, amelynek elégetésével, a szervezet építőköveit kimélik meg. És tényleg 1 gr. alkohol 7·2 Kal.-t termel és e tekintetben ismét a zsírok és szénhidrátok között áll. A melegképződés azonban melegvesztéssel jár együtt, amennyiben azoxydatio által még nem méregtelenített alkohol a véredénymozgató-készülékekre gyakorolt hatásával széles zsilipeket nyit meg a testhő számára, ami végeredményben melegsökkenést eredményez.

Anyagcsere vizsgálatok (Bjere, Neuann, Clopatt) kétségtelemné teszik azt is, hogy az alkoholbevétel a nitrogénkiválasztást csökkenti. Emiatt az alkohol, mint „fehérjemegtakarító” vált híressé. Csakhogy a gépiesen lefolyó anyagcserének nincs szüksége ilyen mesterséges úton, sőt mérgezés útján véghez vitt sanálási aktiora. Mint Bunge mondja: miért is akarnák a nitrogénkiválasztást csökkenteni művileg, a finomabb vonatkozásaiban még felsem derített regulatio folyamatok mellett. Idevág az, amit a vegetatív idegrendszerre vonatkozóan, egyik monographiámban írtam : „szerencse, hogy ezen vitális fontosságú működések az agykéregtől teljesen függetlenül lefolyhatnak, mert ha hirtelen tudatosakká advanceálnának, akkor egyelőre még nagy zavarba jönnénk, hogy mit is csináljunk szerveinkkel”.¹ Ugyanez áll az anyagcsere folyamatokra is.

Nem lehet elhallgatni, hogy az utóbbi influenza járványban és más fertőző betegségekkel kapcsolatban sokan az alkoholnak éppen ellenkező ú. n. antipyretikus hatását dicsérték. Ez a fent mondottakból következik is. Azonban a szintetikusan előállított antipyretikus szerekkel szemben, mint ilyen, nagyon alulmarad. Ami a gyógyítás céljaira kihasználható, az a narcotikus hatás marad, amely miatt kimerült és reconvalescens betegeknel az alkohol, mint „euphoricum” jöhet számba. Hogy a fertőző betegségekre az alkoholnak főleg káros hatása érvényesül, azt mutatja a klinikai tapasztalat, amely szerint az alkoholisták az influenzát és a tüdőgyulladást rosszul tűrik és náluk általában az utóbbiaknak rosszabb indulatú formája gyakoribb is. A szokványos alkoholélvezet továbbá a tropusi megfigyelések szerint maláriára, sárgalázra disponál, a cholelát pedig az idült gyomorhurut miatt elősegíti járványos idők alatt. Mint Laitinen és más szerzők vizsgálataiból kiderül, az alkohol adagok az opsoninok produktióját meggátolják és a fehérvérsejtek számát leszállítják a szervezeteknek idegentest-ellenes küzdelmében. A szervezet más védő anyagainak, az

¹ L. Benedek : A sympathicus tan mai állása. (E. M. E. 1918.)

antitesteknek (baktericid és bakteriolyticus) termelése is le-
esökken. Ennélfogva a fertőző betegségeknel az alkohol
inkább csak mint ártalom szerepelhet.

A Deutsche Forschungsanstalt für Psychiatrie (in München)
a múlt évben a világháború alatti alkoholhiány hatásaival fog-
lalkozó monographiát adott ki, amelynek pontos számszerű
adataiból megtudhatjuk azt is, hogy a müncheni kórházakban
nemcsak az alkoholos elme- és idegbajok fogytak meg tetemes-
sen, az alkoholszükség idejében, 1915—1919-ig, hanem tetemes
csökkenést mutattak azok a számok is, amelyek a köszvény,
a más idegbajok, az idült izületgyulladások, szívbajok, vese-
bajok, gyomor- és bélmegbetegedések, máj- és epehurut beteg-
ségek, anyagcserebetegségek évi összfelvételét mutatják. Az
összfelvétel pedig 1915, 1916. és 1917-ben: 3711 és 3550-től
(az utolsó békeévek) 2902, 2956, 2694 számokra csökkent. Az
említett belső betegségek között természetesen legnagyobb
mértékben azok a csoportok mutatnak fogyást, amelyek köz-
vetlenül alkoholos alapofeltételezettek. A chronikus alkoholismus
a Romberg-féle klinikán, 22-ről 3 és 1-re csökkent, az acut
részegség 25 és 30-ról 1-re és 2-re esett le és bár 1917-ben a
járványok következtében a tüdőgyulladások összfelvételi száma:
33 és 13 volt, 60-ra emelkedett, mégis tüdőgyulladásoknál
jelentkező deliriümok száma ugyanekkor 11 $\%$ -ról 0 $\%$ -ra szál-
lott le. Szintúgy fontos adatokat nyerünk az alkoholismusnak
a tuberculosisra való általános befolyásáról ezen legújabb az
alkoholkérdéssel nagy alapossággal foglalkozó monographiából.

A tüdőtuberculosisnak az alkoholismussal való össze-
függését hasonlóképpen nagyon szemléltetően tüntetik fel azok
az adatok, amelyek Dresel-nek két év előtt megjelent az alko-
holismus okait tárgyaló könyvében láttak napvilágot. (E. G.
Dresel: Die Ursache der Trunksucht und ihre Bekämpfung
durch die Trinkerfürsorge in Haidelberg, Berlin, 1921.) Ő 151
alkoholistára támaszkodó kimutatást közölt, akik közül 127
családot alapított. Ebből 52 családban tuberculosis meg-
betegedés, összesen 69 taggal. Ezenfelül 24 családban a gyer-
mekek felénél többje halt el, — különféle betegségekben. Az
elhalt gyermekek szüleinél 18 esetben volt a tuberculosis meg-
állapítható (vagy 1, vagy mindkét szülőre vonatkozólag).
Emellett számszerűen bizonyítja, hogy az alkoholismus, a tuber-
culosis, a lakásnyomor és a gyermekhalálozás szerves kap-
csolatban állanak egymással. A legyengült, lesóványodott
egyéneknel az alkohol hatása az idegrendszerre gyorsabb és
élénkebb szokott lenni, amit Mansfeld abból magyaráz, hogy
a depókban lerakódni szokott neutrális zsír hiánya mellett a
zsírban jól oldódó alkoholos anyagok nem lesznek az agyvelő
lipoidjaitól távol tartva. (Ilylipoidok cerebrosidák, choleste-
rinek, lecithin stb.)

A müncheni psychiatriai klinikának, 1910—1920. évre

vonatkozó felvételi kimutatása szerint, 1915-től kezdődőleg egészen 1919-ig tetemes fogyást mutat a férfi elmebetegek száma. Míg ugyanis a férfi felvételek 1910—1914-ig : 1192 és 1120 körül mozognak, addig 1915-től 1919-ig ez a szám 778, 742, 744, 809 és 790-et tesz ki ; párhuzamosan ezzel a kevesebbedéssel 1915-től 1918-ig az alkoholos betegek felvétele is, suggestív fogyást mutat, míg az utolsó béke évben 188, addig 1915-ben 93, 1916-ban 39, 1917-ben 33, és 1918-ban 19-et tesz ki. — A különböző alkoholos ideg- és elmebajok gyakoriságukat tekintve, a következő sorrendben következtek egymásután ; idült alkoholizmus, acut részegség, alkohol hallucinosis, delirium tremens, Korsakow-psychois, az alkoholisták habituális epilepsiája, alkoholepilepsia, dipsomania és ezenkívül az atypusos alkoholpsychoisoknak egy kis csoportja, a delirium tremens és alkohol hallucinosis szövődésével, ezenkívül imbecillitas alkoholismussal. Az említett időszakban az idült alkoholizmus képezi a legnagyobb csoportot 830 esettel és 6674 ápolási nappal. Azon felkínálkozó ellenvetést is elhallgatják egy összeállítással, miszerint a katonai szolgálatban lévő férfiak hiánya okozná a megbetegedési arányszámnak látszólagos sülyedését. Eszerint ugyanis úgy a háború alatt, mint azután a katonaköteles férfiak és a nem katonaköteles férfi és nő alkoholbetegek száma közel megegyezik egymással. 1914-ben katonaköteles férfi : 147, nem katonaköteles (nő és férfi) : 137 ; a következő években ezek a számok így alakulnak 64 és 67, 40 és 39, 21 és 31, 21 és 24, 30 és 19, 48 és 42, 76 és 63, a kettő között tehát lényeges eltérés nincs.

Hogy az alkoholizmus más gyakori elmebetegségekre kihatással van, e tekintetben legyen elég utalnom egyelőre a paralysis progressiva aetiologiájára. A mintegy két-másfél évtizeddel nagy szerepet játszó fajimmunitás kérdésében, mint ismeretes, Kraepelin Rüdinnel szemben az alkohollal való visszaélés segítő szerepét hangsúlyozta. Az alkohol szerinte nem annyira, mint az egyesek ellenállását legyengítő ártalom jönne szóba, hanem, mint az általános népegészséget veszélyeztető tényező szerepelne. Ebből magyarázza az egyes népeknek különös érzékenységét a paralysis iránt. Ezen kétségtelenül eredeti felfogás, a paralysis országonkénti eloszlásának különbségein kívül támaszkodik ama történelmi tényre is, hogy a paralysis nagyobbfokú elterjedése az alkoholgyártás élénkebb fellendülésének idejével összeesik. (XVIII-ik század vége és XIX-ik század vége.) Részben hasonló következtetésre jut Haim is, midőn közli, hogy Egyiptomban az intézeti elmebetegeknek 5%-a szenved pp.-ben, ellentétben a németországi 19—20%-kal. (L. „Zentralblatt f. Nervenheilkunde“ Bd. 19.) Az alkoholnak, mint a személyi aetiologiában szereplő tényezőnek fontosságát (tehát nem a Kraepelin értelemeiben) Hocheval együtt általánosan elismerik. Békebeli statisztikák szerint

a paralytikusok anamnesisében az alkohol Bär szerint 23:2, Oobecker szerint 43%-ban szerepel. Delbrück (már 1907-ben) a syphilologusoknak kötelességévé szeretné tenni, hogy minden lueses egyének teljes alkoholabstinentiát ajánlják. (L. Benedek: „A Paralysis progressiva aetiológiájáról.“ E. M. E. 1913.) A müncheni klinikának fent részletezett statisztikájában, a többi elmebajra vonatkozólag, részletező kimutatást nem találunk. Ami pedig a foglalkozásokat illeti, e tekintetben a kézimunkások és a tanulatlan munkások csoportja a többiek felett messze kimagaslik. (L. B. Schenck cikke: „Die Wirkungen der Alkohol-Knappheit während des Weltkrieges.“

A nemibetegségekre az alkoholfogyasztásnak a serkentő befolyása már rég ismeretes. Már a latin közmondás is azt mondotta: „post diem Jovis, sequitur dies Veneris.“ A szentírás is a Példabeszédek könyve XX: 1. a bort, mint a „szemérmertlenségre vivő“ szert apostrofálja. Már Kraepelin megállapította, hogy az elsődleges nemi-fertőzések $\frac{3}{4}$ -ed része részeg állapotban történik.

Még egy körülményre kell kitérjek. Arra ugyanis, hogy a legutóbbi statisztikák szerint a genuin epilepsiás egyéneknél a szülők iszákossága mind inkább kezd veszíteni jelentőségéből. Bár Snellnek a Diem-féle nyomokon készült kimutatása értelmében az alkoholnak a családi elfajulást siettető befolyása az epilepsiás egyének felmenő ágain kétségtelennek látszik. Bárhogy is álljon ez a kérdés, egy bizonyos, az t. i., hogy az egyes epilepsiás manifestációkat az alkohol tetemesen elősegíti.¹ Ezt egyébként már majdnem egy évszázaddal ezelőtt Esquirol is ismerte, mint annak „Az epilepsia kérdéséhez“ című munkámban (Monatschrift für Psychiatrie, 1923 Bp. 53.) kifejezést adtam. Mint írja: „bizonyos betegeknel a roham előtti állapot annyira kínos, hogy ezek szesz italokat isznak abból a célból, hogy a rohamokat kiváltsák“.

Mindezek az adatok szemléltetően bizonyítják az alkoholnak a szervezetre gyakorolt kártékony hatását. Ezenkívül vannak más kísérleti és klinikai tények, amelyek arról tanúskodnak, hogy az élő szervezet egy kgr.-jára 4 gr. alkohol a halálos dosis. Az ú. n. mérsékelt alkohol élvezetnél $\frac{1}{2}$ —1 gr. alkohol jut 1 kgr.-ra. (1—2 liter sör egy 80 kgr.-os emberre.) A szív működés zavara ilyenkor, az utóbbi dosis mellett, még 20 óra múlva is, kimutatható. Donáth által vezetett kísérletekben tanúlagosan mutatkozik az olvasásnak, a fejszámolásnak, az írásnak a 6—15 éves korú már kicsiny alkohol adagoknak a szellemi munkabírásra kifejtett káros hatással. (L. Donáth: „Alkohol és munka.“ Bp. 1913.) Lechner társítási kísérletei szerint, a teljes értékű, a közepes értékű és az értéktelen társítások számaránya, amelyek önálló vizsgálatai értelmében

¹ Itt eltekintek az alkoholepilepsia kérdésének tárgyalásától.

normális egyénnél : 43·8 %, 52·8 %, illetőleg 0·4 % arányszámokkal vannak képviselve, már 40 gr. elfogyasztása után a következőképpen változnak meg : a teljes értékű társítások 20·6 %-ra csökkennek, a közepesek 60·0 %-kal gyarapodnak, míg az értéktelenek 11·4 %-kal szaporodnak. (L. Lechner : „Alkohol és Társadalom“ 1910.) Rosenfeld prof. (Breslau) szerint 80 gr. alkohol napi fogyasztása után 12 nap múlva az associatiók 33 %-ig fokozódnak le és az abstinencia első öt napjában még 35 %-on maradnak.

Pauly és Bonne szerint (1897-ben) egy öngyilkosnál, aki 450 gr. alkoholt vett be, 18 óra múlva az agyvelő állománya 0·47 %, a vér p. 33 %, a máj 0·21 % alkoholtartalmat mutatott. Mély alkoholos narkosisnál : 0·72 %-ot tesz ki a kutyáknál a vér alkoholtartalma, de még 0·12 % mellett somnolentia van.

Nem lehet elhanyagolni azt a nagyon fontos befolyást, amelyet az alkohol a nemi mirigyekre gyakorol. Már 1857-ben : Rösch alkoholistáknál a hereszövet sorvadását mutatta ki, mások pedig azoospermiát. A petékre és a spermatozoonokra, továbbá a barázdálódási golyókra épp úgy, mint bizonyos növényi sejtekre már 1 és $\frac{1}{2}$ %-os alkohololdat plasmolytikusan hatott. Ezzel függ össze Bezzolának 8196 gyengeelméjű gyermekre vonatkozó összeállítása, amely szerint ezen elfajult utódok nemzése főleg februárra (farsang) és októberre (szüret) esik. Ezen körülmény a csirasejtek sérülésével : a Forel által blastophtoriának nevezett jelenséggel függ össze. A fejlődési gátlást, melyet az alkohol előidéz, az állattenyésztők is érvényesítik törpe generatiók lérehozására. Hansemann pedig említi (cit. b. Trier), hogy Sziléziában elterjedt egy időben az a szokás, melyszerint az anyák sok alkoholt ittak a terhesség alatt, hogy magzatjuk kicsiny maradjon s így a szülés könnyű legyen.

Lássuk már most — az elmondott adatok után, amelyek főleg kevésbé ismert tapasztalatokra vonatkoztak s amelyek előadásánál számos értékes bűvárlat eredményére nem térhettem ki —, miként alakultak a viszonyok egészségügyi szempontból a legnagyobb emberkísérleteknél : az észak-amerikai prohibíto következtében ?

Elsősorban azt látjuk, hogy a sörnek, pálinkának és bornak fogyasztása, amely 1860-tól fejente és évente a sörre nézve : 4 gallontól 1908-ig, fokozatos emelkedésben, a 20 gallont elérte, a pálinkára, amely 3 és 2 és $\frac{1}{2}$ gallon között, a borra nézve, amely $\frac{1}{2}$ és 2 és $\frac{1}{2}$ gallon között ingadozott, fejente és évente, 1917-től kezdve egy háborúval összefüggő esést látunk, amely 1918-tól kezdve meredekebb lejtőben halad aláfelé ; 1920-ban a sörre nézve a fejenként : 3 gallont, a pálinkára : a $\frac{1}{2}$ -0, a borra nézve : a 0 pontot éri el.

Cora Frances Stoddardnak munkájából („Scientific Temperance Journal“, 1922.) megtudjuk 1. hogy 1917 közepétől

kezdve, vagyis az amerikai hadüzenet óta, New-Yorkban is, ahol a háborús tilalmi intézkedések épp úgy, mint magának a tilalmi törvénynek végrehajtása számos nehézségre talált, már csak a partvidék közelsége miatt is, amely a csempészésnek felkinálkozik, az alkoholizmus következtében beálló halálozások száma, amely 1916-ban hetenkint 13-at, 1917-ben még 10-et tett ki, 1918-ban már 4-re esett le. 1920 vége előtt, 18 száraz hónap eltelt anélkül, hogy alkoholizmus következtében beállott halálesetről jelentés történt volna.

2. Idült májgyulladásban elhaltak száma is tetemesen megfogyott. Míg 1912—1918-ig az évi átlag 722 volt, addig 1919—1920-ig az évi átlag 370-re esett alá.

3. A vesegyulladások száma a halálozási statisztikában: az 1912-től 1918-ig terjedő idő, 5849-et kitevő, évi átlaga 1919—1920-ban 2854-re süllyedt. A csökkenés 17%-ot tesz ki. Az utóbbi két évben beállott halálozások eredete ennél az idült megbetegedésnél sokkal előbbre nyúlnak vissza azonban, amint a szerző megjegyzi, az 1919 eleje óta beálló meredek süllyedés mutatja, „hogy valami váratlan tényező lett hirtelen hatékony amely ezeket a megbetegedéseket tetemesen alányomta“.

4. A gyermekhalálózásra nézve még végleges kimutatók, amelyek közvetlen erővel bizonyítanak, a viszonyok összetettebb volta miatt, még nem állnak rendelkezésre; annyi azonban bizonyos, hogy az 1915—1918-ig lényegében állandó évi átlag: 12,977, 1919. és 1920-ban 10,989-re száll alá, tehát 15·3%-kal. Mint már fent említettük, főképp az iszákos egyének életviszonyainak, lakásviszonyainak, az anya és a gyermek egészségtelenebb életvezetésének tulajdonítható az iszákosok gyermekeinek az átlagnál magasabb mortalitása.

A később megjelent statisztikai kimutatók is igazolták a new-yorki állami elmeegógyintézetekben ápolott elmebetegek számának tetemes csökkenését, egyik idevonatkozó kimutató szerint, ezeknek a száma 1910-ben 452 férfi, 131 nő, 1914-ben 348 férfi, 116 nő, 1915-ben 255 férfi, 90 nő, 1917-ben 437 férfi, 157 nő, 1918-ban 257 férfi, 97 nő, 1919-ben 204 férfi, 65 nő, és ezzel szemben 1920-ban 90 férfi és 32 nő-beteget mutatott. (Cliphsh, 1923 III/3.) New-York állam polgári kórházaiban az alkohol-psychoisok miatt történt első felvételek száma az összes első felvételekhez viszonyítva a következő arányt mutatja: %-számokban 1909: 10·8, 1910: 10·5, 1911: 10·4, 1912: 9·8, 1913: 9·4, 1914: 7·4, 1915: 5·6, 1916 (9 hónap) 6·1, 1917: 8·6, 1918: 5·2, 1919: 4·0 1920: 1·9, 1921: 2·8. Ez az arány megfelel a mindenkori alkoholfogyasztás arányának, amely évente és fejente, az 1909-ik évbéli fogyasztást 100-nak véve, volt: 1910-ben: 104, 1911-ben: 108, 1912-ben: 105, 1913-ban: 108, 1914-ben: 108, 1915-ben: 95, 1916-ban: 93, 1917-ben: 95, 1918-ban: 77, 1919-ben: 44, 1920-ban: 14.

1910-ben, az Egyesült-Államok összes intézeteiben, 60,769

elmebeteg, ebből alkohol-psychosis volt 6122, vagyis 10·1%. Az összlakosság 100,000 emberére 6·7-et tett ki az alkoholos eseteknek évi felvételi száma. Ezzel szemben E. Furbusch szerint, 14 államnak állami kórházaiban 1921-ik évben: az összes felvételeknek (21,581) csak 3·1%-a (667) volt az alkohol-psychosisoknak a száma. (L. Cliph. 1923. IV/7.)

A világ legnagyobb kórházában, a County-Hospital-ban (Chicago), 1917-ben, felvétetett: 34,431 személy, akik közül meghalt: 4355 egyén, 1922-ben: bár a felvétel nagyobb volt és összesen 37,566-ot tett ki, a halálozások száma mégis 1000-el csökkent (3303).

Massachusetts állami hivatalos anyagában az alkoholos halálesetek száma 65%-kal, a nemi betegségek száma 35%-kal mutat javulást a nedves és száraz időszak között, az utóbbi javára. (L. Stoddard: Intern. Bür. z. B. d. A. 8. 11. 1922.)

Dr. Strecker, a hamburgi nemzetközi konferencián (1923 augusztus 26—28.) említésbe hozta, hogy az azelőtt kizárólag alkoholos betegek felvételére berendezett chicagói „Washington Home” kórházat az alkoholos betegek teljes hiánya miatt bezárták. Ezt később egyes Amerikában járt szerzők megcáfolták. A tanácskozáson résztvett amerikai orvosok a hírt odamódosították, miszerint ez a gyógyhely most megszűnt „alkoholintézet” lenni, hanem az összes narcotikus mérgezések eseteinek felvételére szolgál. Dr. Lellan is, aki Amerikába az alkoholtilalom hatásainak tanulmányozása miatt utazott, személyesen meggyőződött arról, hogy sok helyen a kórházak alkoholos osztályait be kellett zárni az ápoltak hiánya miatt. Flaignak egyik (Sozialhyg. Mitteilungen. 1922 ápr.) munkájában már két évvel ezelőtt az áll, miszerint nem kevesebb, mint 500 alkoholasyllumot lehetett az Egyesült-Államok területén más célra felhasználni.

Ismeretes tény, hogy az alkoholisták egy része ú. n. abnormis személyiség, vagyis olyan, akinél az örökléses elfajulás alapján, a jellemszerkezet és az ösztönök rendszerének kvalitása megváltozott. Idevonatkozóan Schroeder szerint az alkoholisták terheltségi száma (ideg-elmebetegségekkel és alkoholismussal az ascendentiában) 50 és 94 — között mozog. A lelki praedispositio még jobban kitűnik Kerr, Boenhoffer Rybakow és mások adataiból, akik az alkoholismusba való esés előtti (praemorbid) személyiségeknél 50—75%-ig állapítják meg a veleszületett, vagy szerzett lelki kevesebb-értékűséget. Defectuosus állapotok, elmezavarok és psychopathia kóresetei mutathatók ilyenkor ki. Messze vezetne célomtól, ha az adatgyűjtés részleteibe bocsátkoznám, a viszonyok sokkal komplikáltabbak, mintsem az utóbbiakból határozott feleletet kapnánk a praedispositio irányára. Dreselnek már említett, személyiséget elemző tanulmányából a külső tényezőknek, az endogen okokkal való összehasonlítása tekintetében fontosnak lát-

szik kiemelni, miszerint a 21-ik életév előtt jelentkező alkoholizmus a szellemi kevesebbértékűségnek a tanújele. A gyógykilátások természetesen ez utóbbiaknál kedvezőtlenebbül alakulnak.

Főleg a morphinistákra vonatkozó klinikai tapasztalatok mutatják, miszerint a morphin-élvezők gyakran más narcotikus szereknek is rövidebb-hosszabb ideig, átmenetileg, vagy tartósabban rabjai. Erre nézve sem rendelkezünk megbízhatóbbnak látszó adatokkal, mindenesetre számos pszichiáter kiemeli a különböző szerekekkel magukat mérgező egyéneknek a kóros jellemszerkezetben rejlő szoros összetartozását „die Sächtigen“. Több ízben merült fel tehát az a kíváncsi kérdés, vajjon az alkoholizmusnak törvényes rendszabályokkal való, az alkoholisták szemben kényszerű elnyomása, nem fogja-e a többi narcotikum elterjedését („drug addiction“) maga után vonni, amivel természetesen az alkoholizmus ellen irányult tilalomnak sikere egyszerre problematikussá válna. Az idevonatkozó legújabb adatok, (a már idézett müncheni monographiában) a berlini Bonhoeffer klinikának betegforgalmából vannak merítve: az 1905—1921-iki ápolási évekről. Ez idő alatt 186 volt a morphinisták száma, miután azonban ugyanazon egyének több ízben fordulnak elő, ez a szám, az ismételt feltételek leszámításával, 134-et tesz ki. Ebből 86 a férfi és 48 a nő beteg. Ezek anamnesisében csak 21-szer fordul elő alkoholizmus; az utóbbiak közül is 7-nél az távolabb fekvő diákkorbeli időszakra vonatkozik. Vannak adatok az opium, veronal, aether egymás mellett, vagy egymás utáni élvezésére, azonban egyetlen egy példa sincs arra, hogy az alkoholizmus előzte volna meg a morphinnal való visszaélést. Az évi átlag a háború alatt sem haladja meg a békebeli középértéket, dacára annak, hogy a háború alatt az alkoholfogyasztás általában, de főleg a koncentráltabb szeszes italok fogyasztása, tetemes megszorítást szenvedett. (Háború alatti évi átlag: 7.) 1920-ban egy váratlan emelkedés észlelhető (23), amelyet a háborúban részt vett és a sebesülés, vagy egyéb testi fájdalommal járó betegséggel morphinhoz szokott (16) egyén idéz elő. Az amerikai „száraz“ regíme alatt, mint azt Cora Frances Stoddardnak megfigyeléseiből kitetszik, a többi narkoticummal való visszaélés szemmel látható emelkedést nem mutatott. Törökországban is az 1923 március 1-én életbelépő tilalom után csak néhány városban az alkoholistáknak csak egy töredéke kezdett haschischt szívni, mint azt dr. Fachreddin Kerim a Münchener Medizinische Wochenschrift 1923 No. 6-ban megírja.

Lássuk ezek után, mint változott meg a bűntevés aránya a prohibitio előtti időkhöz képest. Mint Puppe mondja: „A részegség és az idült alkoholizmus a bűntevésnek velejárói“ és tényleg csak az a legutóbbi hónapokra menő törvényszéki elmeorvosi praxisomban is: a rendőrgyilkos bűntársával

a büntény után a korcsmákat járja, hogy a napi alkoholratio-ját magához vegye. A vasúti állomás tolvaja barátjával a korcsmában találkozik, a veleszületetten vagans és gyengeelméjű szokványos tolvaj minden lopását (a véleményezés idejéig összesen 6) részeg állapotban követi el, a kormányzó-sértő megrögzött alkoholista iparossegéd részeg állapotban szidalmazza az állam rendjét az utca közepén, az instabil erethikus psychopatha segédjegyző már korafiatalsága óta iszik és az alkoholismus folytán előálló erkölcsi depraváltság viszi reá a sikkasztásra; az in flagranti ért házasságtörés esetében elkövetett szándékos emberölés kapcsán megindult rendőri nyomozás az éjjeli-szekerényen a feketekávés csésze mellett a nyomozós-üveget is megtalálja. — Hübnér említi: „Hogy a legismertebb módszer egy leány sexuális ellenállásának legyőzésére az alkohol nyújtása“.

Az alkoholisták büntetései közzé elsősorban: a testi sértés, majd a sorrend szerint a szeméremelleni kihágások, rablás, hatóság elleni erőszak, majd a szándékos emberölés, magánlak-sértés tartoznak. A szokványos ivók kevesebbszer szerepelnek a büntettekben, mint az alkalmi ivók. Az utóbbiaknál ugyanis a gátlások hiánya zabolátlanabban érvényesül. Az utolsó években az alkohol kérdéssel foglalkozó irodalomban a beszámíthatósággal kapcsolatban számos vélemény hangzik el és mindegyik az alkohol-delictumokra nézve a paragrafus szigorítását követelik. A magyar Btkv. 76-ik §-nak, a német 51. és az osztrák 2-c. felel meg. Ezek szerint a bűnrészesség akcessorietásának jogi elve szerint nemcsak a beszámíthatatlanul részeg tettes menekül a büntett következményeitől, hanem a teljes józan segítőárs is. (L. Herschmann: „Die Alkoholfrage im Deutsch. u. Öesterr. Strafgesetzwurf“. J. b. Psychiatrie u. Neurologie 1922. 41 Band 2—3.) Az újabb javaslatok ezt a mankót kiküszöbölik, amennyiben a részeg büntettesnél a korlátolt beszámíthatóság a jövőben nem lesz enyhítő körülmény. A német javaslat 274-ik §-a továbbá: „aki önhibából megrészegetett, 6 hónapig terjedhető börtönnel és 3000 márkáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő, ha olyan tettet visz véghez, amely miatt nem büntethető, mért részegség miatt a tettes nem beszámítható“. Ezeket az újításokat az utóbbi évek németországi alkoholelles kongresszusai örömmel üdvözik. Herschmann a német javaslat 92. §-át szigorítani akarja azzal, hogy az alkoholgyógyhelyre való utalás, a felmentett, vagy enyhében büntetett alkoholbüntettesekre nézve, imperatív rendelkezéssé erősödjön. Egy másik munkájában minden, részeg állapotban elkövetett büntény után a tettes gondnokság alá helyezését kívánja a beszámítástól függetlenül.

Kifogás alá esik az is, hogy a német büntetőtörvény-javaslatban nincsen intézkedés a kiskorúaknak és a lerészegedett egyéneknek nyújtott szeszes italok megtiltására vonat-

kozóan. Miután ezek a kriminológiai kérdések az európai közvéleményt nagy mértékben foglalkoztatják, ezért fontosnak látszott, hogy hogyan módosítja az amerikai alkoholtilalom a büntetőügyi statistikákat. A chicagói „Cridewell“, a városi fogda, 15 év előtt, mint azt Gemmil W. N. bíró a „Northwestern Christian Advocate“-ban írja: 15 év előtt ritkán fogadott magába kevesebb büntetettet 1800-nál egyidejűleg. De gyakran 2200-at is. A prohibitio ideje óta a foglyok száma 650 és 1200 között ingadozik, továbbá, míg 1917-ben az elítélt fiatalkori büntetetteknek a száma 3007, addig 1922-ben már csak 1917.

Massachusetts államban az 1912—1918. és az 1920—1921. évek évi átlagát itösszehasonlítva kitűnik, hogy a tilalom óta a részegség miatti letartóztatások száma 55%-kal, a személy elleni kihágás 10%-kal, nyilvános rendzavarás 27%-kal, nők letartóztatása részegség miatt 69%-kal, a fegyintézetek lakóinak a száma 52%-kal, fiatalok letartóztatása Bostonban 10 éves kor alatt 45%-kal, 10 és 15 év között: 21%-kal kisebbedett. Indiana államban 1922 szept. 30-ikán 69 börtön állt üresen. A foglyok száma 29%-kal kevesebbedett meg. (L. Weltv. f. A. 1923. 3. 23.)

Nemzetgazdaságtani szempontból az alkoholt „inimicus capitalis“-nak kell tekinteni. Míg az egyes munkás egyének és azok családjának jólétét a helynélküliség, a betegség és invaliditás, a balesetek és a korai elhalálozásokkal rontja, addig az iszákosság következményei súlyosan nehezdednek a társadalom vállaira és az államkincstárra. Az alsóbb néposztályoknak az alkohollal tetemesen elősegített pauperismusa, a szegényházak, az alapítványos helyek, a menedékházak fenntartását teszik szükségessé, ezenkívül a könyöradományokkal súlyosbítják a dolgozó tömegeknek megterhelését. A kórházakban, az elmeegógyintézetekben épp úgy, mint a börtönökben az alkoholista egyének a maguk számára helytöbbletet arrogálnak, fokozott büntevési hajlamaiknál fogva pedig az igazságszolgáltatásban kizárólag csak a saját büntetteikkel hatalmas hivatalos apparatus-részt foglalkoztatnak.

A régebbi békebeli éveket tekintve, az alkoholozta bűnkarok ellensúlyozására Franciaországban 86,000 hivatalnokot évi 46.000,000 frc. költséggel kellett tartani. (L. Lechner: „Alkohol és Társadalom, továbbá Moravcsik: „A Társadalom védelme a büntettek ellen“ Monatschrift für Kriminalpsych. Jg. 9.) Ezenkívül tekintélyes összegre megy fel az alkoholozta balesetek járadékosszege, nemkülönben a járványos betegségek elősegített terjedése és ezen többlet elleni küzdelem. Itt főleg a lakásnyomor (az egyéni és utódokra átvitt) ellenállási képesség csökkenése jön számba.

Úgy a háború alatt, mint a háború után a leromlott közép-európai gazdasági helyzetből folyólag jogos aggodalommal tölt el egyeseket az alkoholgyártással kapcsolatos tápérték pazar-

lás is. Hogy ez nem is olyan kevés, arra Baldelnek egy adata világít rá, amely szerint a nürnbergi sörfőzdében: 1919-ben félmillió hektoliter sört állítottak elő és erre annyi tápértéket vettek igénybe, amelyből 11,000 felnőtt dolgozó egyén egy egész éven át táplálható lett volna. Az árpa tápértékének nagyobb része teljesen elvész, ami pedig megmarad, azt a keveset ötszörösen fizettetik meg. Németországban az 1919-ben még csak 2.630,000 mázsa a sörgyártásra felhasznált árpamennyiség, 1922-ben ugyanez már 15.000,000 mázsára emelkedett. 1920 első felében (ezenkívül) a más gabonából készült maláta mennyisége: 130,000 mázsát, a cukoranyagok 44,446, a rizs-griz hulladék és a tengeri griz 268,000 kettősmázsát tettek ki. — Tetemes a szirup, cukor és répanedvnek az a mennyisége is, amit a likőrök készítésére utaltak ki. Ezenkívül dió, áfonya, szilva, cseresznye, alma- és körte-must, nemkülönben tojás és végül nagymennyiségű burgonya esik áldozatul az alkoholtermelés céljainak és lesz elvonva a tömegek táplálásától. Az sem lehet közömbös, hogy akkor, midőn főleg nagy városokban egészségeseket nyílt tuberculosisban szenvedőkkel és a nemi érés időszakában, vagy azontúl lévő leányokat fiúkkal szűk lakásokba préselnek össze, ugyanakkor, mint Bandel mondja: „für Likörstuben ist immer noch Raum da“, sőt ezeknek a száma a háború óta tetemesen emelkedett. A fűtőanyag nagy hiánya mellett a sör- és szeszfőzdeknek kiutalt szénmennyiséget is sokalunk kell, mert egy hektoliter sörre átlag: 0.68 és egy hektoliter spirituszhoz 3 mázsa szén szükséges.

Az Egyesült-Államok gazdasági helyzetének javulását a prohibitio óta előadásom ezen szakaszának kezdetén már jellemeztem. A viszonyokat azonban néhány számadat tünteti fel még meggyőzőbben. Chicagóban 1918-ban: 2084, 1921-ben már csak: 1292 a gondozás nélküli gyermekek száma.

Massachusetts államban a gyámolításra szoruló szegények száma 64%-kal, a szegényházak lakói pedig 38%-kal fogytak meg. A chicagói városi szegényházban 1916-ban 8904, 1922-ben 7189 talált menedéket. Ugyancsak Chicagóban 1918-ban 249, 436, 913, 1921-ben pedig 509, 086, 963 dollárra rugott a bankbetétek összege. (Wereldstrijd: 1923 No. 11.) Ugyanezt igazolja a „Sarings Bank“ elnöke, W. J. Rathje-nek nyilatkozata. (L. Clipsch 1922. 25. 11.)

Legélethűbben jellemzi azonban az alkoholtalalom gazdasági következményeit az a körülmény, hogy az ipari termelés a palack- dugó- és az etikett-ipartól eltekintve, a prohibitio óta minden téren biztosan kimutatható, sőt többnyire jelentékeny fokozódást mutat. Míg a vasproduktio 1914-ben 23 millió tonnát tett ki, addig 1920-ban már 30 millió tonnára emelkedett. Acél-produktio ugyanezen években 23.513,000 to.-ról 42.132,000 tonnára. A nyers vas 23.332,000-ról 36.925,000-rel,

az ónlemez gyártás 1845 millió fontról 3218 millió fontra, a petroleum 11,162 mil. gallonról 18,622 mil. gallonra; a petroleum kivitel: 2240 mil. g.-ról 3098 mil. gr.-a, a hajóépítés 200,762 to.-ról 2.474,253 to.-ra; az Egyesült-Államoknak Angliába való kivitele 8.516,000,000 L-ről 203.400,000 L-re, az automobilonok száma 1.754,570-ről 1921-ben: 8.887,572, a napi telefonbeszélgetések átlaga 27 mil. 1921-ben: 33 mil.-ra, a vasúti utasok száma 1914-ben: 1053 millióról 1920-ban: 1.234,000,000-ra, a cukor produktio: 2.067.000.000, fontról 1921-ben: 2.476,000,000-ra, a búza és a tengeri produktio: 520,000,000 L-ről 1.247,000.000 L-re emelkedett. (L. Clipseet 12.5. 1923.)

Az alkohol fogyasztással kapcsolatban a tejfogyasztás 356 amerikai városban 17%-kal, a cukrászdák produktumainak értéke pedig az Egyesült-Államok területén 189.000,000 dollárról (1919) 213.000,000 (1921-re) emelkedett. (L. „Clipseet“ 1923. 3. 24. és 5.12.)

Az európai országok között Finnországban és Islandban vezették be az alkoholtilalmat. A finn tilalmi törvény 1919 július hó 1-én lépett életbe és szintén az alkoholos italoknak készítésére, behozatalára, eladására és transportjára, felhalmozására vonatkozik. A teljes tilalom a két térfogat %-on felüli alkoholtartalmú anyagokra vonatkozik. Míg Amerikában a szeszfőzdek gyümölcskonserváló gyárakká alakultak és új fagyasztási módszerrel téli tartós árúkat produkálnak és az új regiméhez való termelési tranformatio rendszeresen továbbfolyik, addig Finnország állami budgetjét és általában nemzetgazdaságát a tilalmi törvény érzékenyen érinti, mert békében az akkori állami kiadásoknak 7%-át az alkohol üzemből folyó bevételekkel fedezték. Finnországnak önálló állammá fejlődése a kiadásokat tetemesen növelte, úgy, hogy a békebeli alkoholadóbevételek az összkadásoknak csak 4%-át fedezték. Az utolsó években azonban azoknak csak 1%-át érték el. Az alkoholtilalom hasznos következményei Finnországban nem tekinthetők át az ősidőktől fogva otthonos csempészés miatt, amelynek emelkedésére vall az ország vámhivatalainak kimutatása, amely szerint 1913-ban elkoboztak: 7.012 liter alkohol dugárút, ez a szám 1916-ban 419-re, 1918-ban 209-re szállt alá. 1919 óta 1922-ig a következő emelkedés észlelhető az évek sorrendje szerint: 11,502, 91,248, 79,383, 174,309 liter. Természetesen sem Finnországot, sem Islandot nem védi egy olyan hatalmas flotta, mint amellyel Észak-Amerika rendelkezik.

Az európai államok között az alkohol elleni küzdelem eredményei tekintetében novumot jelent az 1914-ben dr. Bratt által theoretikusan megalapított stockholmi rendszer“, amely elődjét a gothenburgi rendszert felváltva 1919 óta, mint „restriktios törvény“ Svédországban életbe lépett. Az újítás lényege az, hogy az ú. n. systematársaságok egy „Motbok“-nak neve-

zett könyvecskét adnak azoknak az egyéneknek, akiket szeszes italok vásárlására megbízhatóknak tartanak, amely az illetőt felhatalmazza, hogy bizonyos meghatározott kímérési helyen alkoholt vásároljon. A pálinka maximális mennyisége, amit egy ember havonta vásárolhat, 4 litert tesz ki. Ezt a mennyiséget azonban a vásárló feleknek, mintegy $\frac{1}{3}$ -ada érheti el csupán, a korlátozások miatt. A kontroll-területen a közigazgatási hatóságok hatalmas tudakozódó munkát fejtenek ki, hogy a vevőket éber ellenőrzés alatt tarthassák. Az így elért fogyasztás-csökkenést mutatja az, hogy a pálinka összeladása a békebeli 1913: 44.50-ről 1921-ben 31.59, 1922-ben 25.75 millió literre fogyott. Ezzel karöltve emelkednek a restriktív szociális előnyei. A Skandináv-félszigeten szintén nagymértékben uralkodó csempészés azonban az áttekintést tetemesen megnehezíti.

A többi európai országokban egyelőre főleg a koncentrált (égetett) szeszes italok fogyasztása sülyedt, részben az állami monopóliumok, illetve contingentalás miatt, részben a háború következtében, végül a rendszeresebb alkohollelenezes propaganda eredményeképpen. Így Németországban, Belgiumban és Skóciában etc. A fascista Olaszországban egy év előtt Mussolini megígérte, hogy a vasárnapi konfliktusok elkerülése végett, szükség esetén a birodalomnak 200,000 korcsmáját bezáratja. (Schweiz. Abst. No. 24. 1923.)

Németországban a „birodalmi italmérési törvénytervezet” az ú. n. községi elhatározási jogot („Gemeindebestimmungsrecht“-et) magában foglalja, amely szerint minden községnek szavazási képességgel bíró felnőtt férfi és nő lakosai népszavazással pálinkamérést engedélyezhetnek, vagy az idevonatkozó kérelmeket elvetik. A kommunális vétőjognak ez a gyakorlása nemcsak alkalmat nyújt az egyesnek az alkoholizmus elhárítására, az önrendelkezési elv alapján, hanem egyszersmind az alkoholkérdéssel való foglalkozást népszerűsíti és mint ilyen csak hasznára lehet az antialkoholista mozgalomnak. Skandinávia, Amerika és Skócia példája mutatja, hogy a községi elhatározási jog a prohibitio legjobb fegyvere. (Lásd idevonatkozóan Gonser, Goesch és mások munkálatait.)

A törvényjavaslatnak hibái is vannak, így a koncessio kezelését nem köti szakértő mérlegeléshez, a birodalmi kormány feltétel szabási jogát pedig nem határozza meg imperative, hanem csak mint lehetőséget állítja oda, az engedély visszavonását hosszadalmassá teszi és bár a fiataloknak, részegeknek, végül automaták által való szeszes ital kiszolgálást tilt, a kímérési üzemek erkölcsileg is megfelelő vezetésének elbírálásában az egyéni tetszésnek teljes tért enged. A javaslathoz Esche szól javítótervezetében hozzá, amelynek kéziratát Gonser és Flaig révén szerencsés voltam olvashatni. (Dr. Esche — Dresden — : Jahresvers. d. V. g. A. 1922 szeptember 8—11. Weimar. „Besserung der gesetzlich. Bestimmungen über d. Ausschank

geistiger Getränke... etc.“) Remélhető, hogy ez az intenzív szellemi munka, amely Németországban egy emberöltő óta Kraepelin, Aschaffenburg, Weygandt, Rosenfeld kísérleti pszichológiai munkálataival indult meg és amely az utóbbi években a hadi tapasztalatok (Bonhoeffer, Beninde, Petrsch) és más államokból eredő, de főleg amerikai tanulságokkal gazdagodott, jelentős eredményeket is fog felmutathatni.

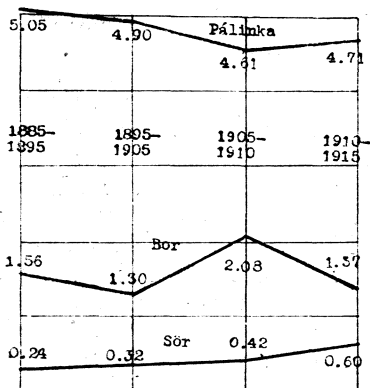
Az amerikai alkoholtilalom fejlődését és következményeit leginkább meg lehet ismerni a következő könyvekből : 1. Ernest H. Cherrington : „The evolution of prohibition in the United States of America“. Westerwille, 1920. 2. Ernest Gordon : „The Maine law.“ New-York, 1919. 3. *Anti-saloon League* : „Year-Book“. Westerwille. Ohio, 1923. 4. Dr. Marta Köppersbusch : „Das Alkoholverbot in America.“ München, 1923. 5. H. Goslar : „America. 1922.“ 6. G. Frenssen : *Gesammelte Briefe*. 1922.

Lásd ezenkívül : Donáth, Rohrbach, Strecker, Flaig, Gonser, Hohenthal és mások közleményeit ; továbbá : „*Die Alkoholfrage*“. Internationale Wiss.-prakt. és a „Sozialhygenische Mitteilungen“ c. folyóiratok, a „Deutsche med. Woch.“ és „Münc.h.med. Wochenschr.“ (Soc. hyg. Rundschau és soc. hyg. Mitteilungen rovatai) 1920—1923. évfolyamok.

Nem mulaszthatom el, hogy hálás köszönetemet ne nyilvánítsam azoknak, akik az adatgyűjtésben segítségemre voltak. Így : M. Hinhede (Kopenhága), Harald Westergaard (Kopenhága), Anton Delbrück (Bremen), I. Gonser (Berlin-Dahlem) professor uraknak, dr. I. Flaig (Berlin—Wilmersdorf), dr. H. Herschmann (Wien), F. Goesch (Hamburg) orvosoknak ; Szántó Menyhért min. tanácsos (Budapest), Farkas min. o. t. (u.-ott) ; végül dr. Máday István I. tanárs., dr. Thurzó Jenő és dr. Salánki József tanársegédek és dr. Ördög Imre és Nagy Mihály klinikai gyakornok uraknak.

Magyarország alkoholfogyasztása 1885—1915
 évenként és fejenként, literben, 100 szesz-
 fokra átszámítva.

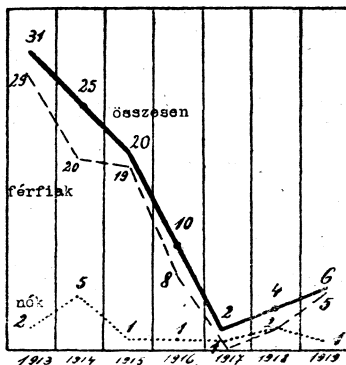
Összeállította Máday István.

1. ábra.

A müncheni I. belgyógyászati klinikára a
 háborús években *alcoholismus acutus* miatt
 felvett betegek száma.

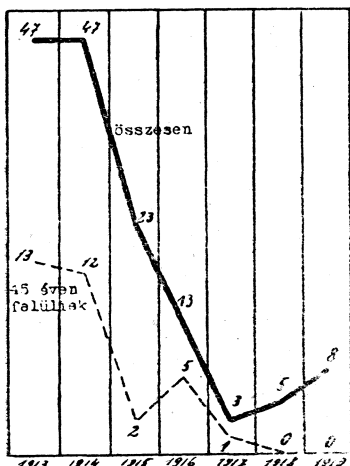
Klee és Mantz szerint.

2. ábra.

A müncheni I. belgyógyászati klinikára
 a háborús években *alcoholismus acutus*
 és *chronicus* miatt felvett betegek száma.

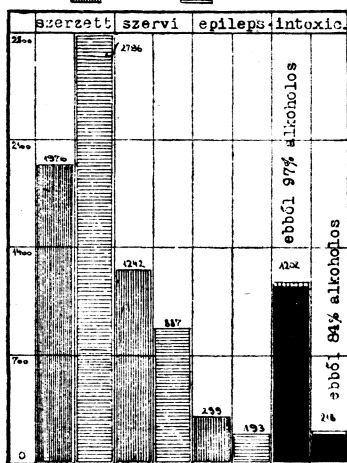
Klee és Mantz szerint.

3. ábra.

Alkohol és elmebetegség.

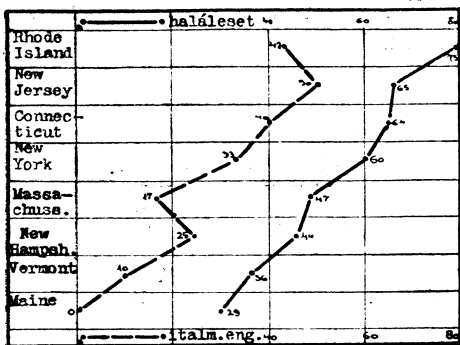
svájci elmeegógyintézetek 10.372 bete-
 géből [■] férfiak, [■] nők /az elmebaj:

4. ábra.

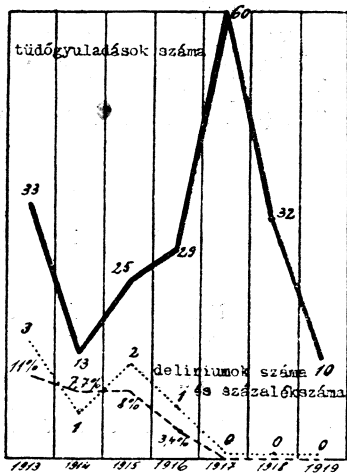
Az Egyesült Államok 8 keleti államában 1900—8-ban
Prof. Müller (Carthagen) szerint esett

- ————— • alkoholismus okozta halálest 100,000 lakosra.
- - - - - - • italmérési engedély 10,000 lakosra.

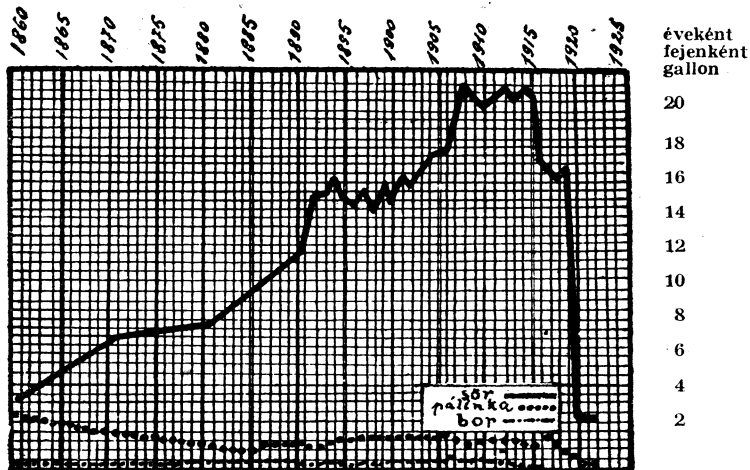
5. ábra.

A deliriumok gyakorisága tüdőgyulladás eseteiben a müncheni I. belgyógyászati klinikán a háborús években.
Klee és Mantz szerint.

6. ábra.

Az Egyesült Államok szeszfogyasztása :

7. ábra.

Az aethylalkohol összetétele, összehasonlítva a vele homolog alkohollokkal, a cukorral és a zsírral. Az aethylalkohol nagyfokú oldóképeségének magyarázata. Trier szerint.

	Képlet	C	H	O
Egyszerű cukorfajták	$C_6 H_{12} O_6$	40·00	6·67	53·33
Methylalkohol	$CH_3 OH$	37·46	12·59	49·95
Aethylalkohol	$C_2 H_5 OH$	52·12	13·14	34·74
Propylalkohol	$C_3 H_7 OH$	59·95	13·40	26·65
Amylalkohol	$C_5 H_{11} OH$	68·10	13·74	18·16
Zsír (neutális zsírok keveréke)		76·50	11·50	12·00

1. táblázat.

50 éven felüli lakosság százalékszámja 1910-ben.

	45. és 65. év közt	65. éven felül
Rhode Island	16·2	4·6
Massachusetts	16·7	5·2
Connecticut	16·3	5·3
New Hampshire	19·2	7·9
Vermont	18·8	8·2
Maine	18·9	8·2

2. táblázat.

Alkoholizmus mint halál-ok.

Az Egyesült Államok egész területén 100,000 lélekre esett :

évben	haláleset	évben	haláleset
1910	5·4	1916	5·8
1911	4·9	1917	5·2
1912	5·3	1918	2·7
1913	5·9	1919	1·6
1914	4·9	1920	1·0
1915	4·4	1921	1·8

3. táblázat.

Massachusetts állam.

1912—18. (prohibitio előtt) és 1920—21. (prohibitio után) évek átlaga a következő százalékkal csökkent :

Részség miatt letartóztatottak	55 %
Személy elleni kihágás	10 „
Nyilvános rendzavarás	27 „
Asszonyok letartóztatása (részség miatt)	69 „
Börtönlakók	52 „
Fiatalkoruk 10. életév alatt Bostonban letartóztatottak	45 „
Ugyanaz 10—15. életév közt	21 „
Elzúllott gyermekek állami törvényszék előtt	22 „
Intézetekbe felvett és felügyelet alá helyezett gyermek	31 „
Haláleset alkohol miatt	65 „
Nemi betegségek	35 „
Gyámoltásra szorult szegények	64 „
Szegényházak lakói	38 „

4. táblázat

Tilalmi commissariatús évi jelentése az 1922. évről, Alabama államból.

Tilalomszegés miatt letartóztatott	753 egyént.
Elkoboztatott	1279 dest. készülék,
„	767369 gallon cefre.
„	7000 gallon szesz.
„	(1 gallon 4.5 liter)
„	48 automobil.
	Értéke 19,000 dollár.
Az elkobzottak összértéke	292,528 doillár.
Ebből meg nem semmisítetteit.	23,549 dollár.

5. táblázat.

Egyesült Államok ipari termelése.

	1914.	1920.	1921.
Vas tonna	23.000,000	36.000,000	
Acél „	23.513,000	42.132,000	
Nyers vas „	23.332,000	36.925,000	
Ónlemez „	1.845.000,000	3.218.000,000	
Petroleum, gallon	11.162.000,000	18.622.000,000	
Petroleum kivitel	2.240.000,000	3.098.000,000	
Hajóépítés, tonna	200,762	2.474,253	
Kivitel } $\frac{1}{2}$	851.600,000	2.034,000,000	
Angliába } t	7.593,402		8.088,874
Automobilok	1.754,570		8.887,572
Napi telefon-beszélgetés	27.000,000		33.000,000
Vasuti utasok	1.053.000,000	1.234.000,000	
Gabonatermelés $\frac{1}{2}$	520.000,000	1.247.000,000	
Cukortermelés $\frac{1}{2}$	2.067.000,000		2.476.000,000

6. táblázat.

DEBRECENI EGYETEM KÖNYVTÁR
Lelt.
2643-1966